

Otevřená společnost, o.p.s.

NA CESTĚ K VLASTNÍ RODINĚ

Kapitoly z rodinné výchovy

Mgr. Irena Smetáčková, PhD. (editorka)

PhDr. Martin Jára

Mgr. Anna Babanová

Jozef Miškolci, MA.

Otevřená společnost, o.p.s.

Učebnice byla připravena v rámci projektu „Ženství a mužství bez stereotypů – učme děti být samy sebou“, který v letech 2007-2008 realizovala Otevřená společnost, o. p. s., pod vedením Mgr. Ireny Smetáčkové, PhD., a Mgr. Kláry Vlkové.

Informace o projektu jsou dostupné na <http://www.osops.cz/rodicovstvi>,
email: genderveskole@osops.cz.

Autorský tým: Mgr. Anna Babanová, PhDr. Martin Jára, Jozef Miškolci, MA.,
Mgr. Irena Smetáčková, PhD.

Expertní tým: Mgr. Šárka Dvořáková, Mgr. Iveta Macková, PhDr. Lenka Matějčíková,
Mgr. Hana Mikušková, Mgr. Alena Rambousková, Mgr. Marie Sechovcová

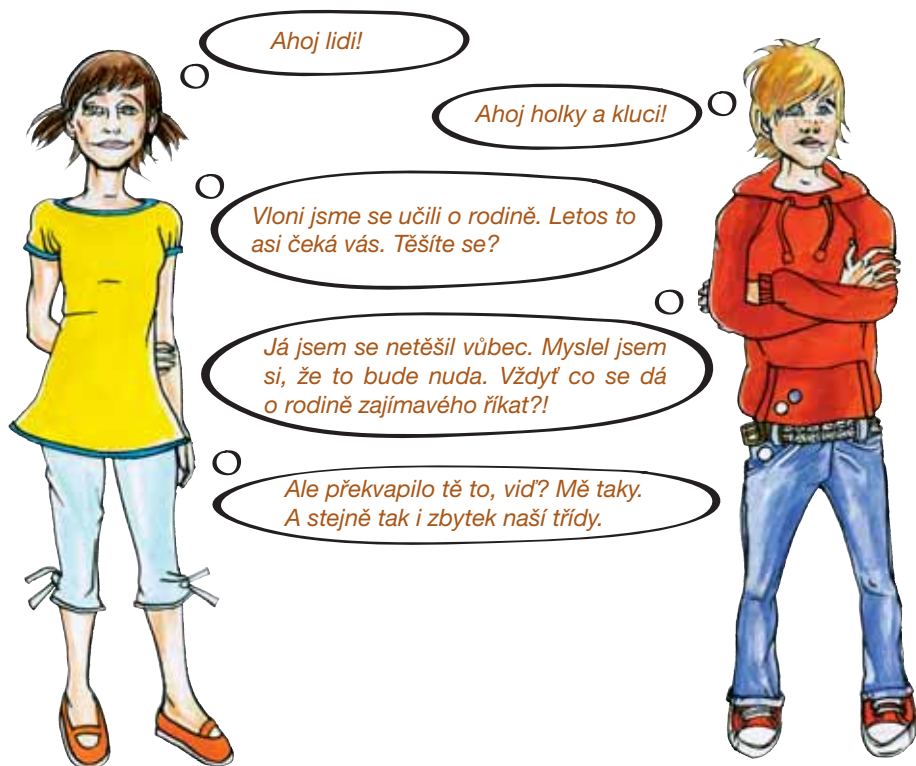
Publikace vznikla za finanční podpory Nadace Open Society Fund Praha.

OBSAH

Úvod	07
Kapitola 1 K čemu potrebujeme rodinu? <i>Irena Smetáčková</i>	09
Kapitola 2 Rodiny v súčasnosti <i>Irena Smetáčková</i>	19
Kapitola 3 Jaká byla rodina v minulých stoličích? <i>Anna Babanová</i>	31
Kapitola 4 Úlohy žen a mužů v rodině <i>Irena Smetáčková</i>	43
Kapitola 5 Komunikace v rodině <i>Martin Jára</i>	53
Kapitola 6 Partnerství a sexualita <i>Jozef Miškolci</i>	67
Kapitola 7 Jak se rodí rodiče <i>Martin Jára</i>	79
Literatura a další zdroje	91

Jste zvědaví, co se Radkovi, Hance a jejich spolužačkám i spolužákům na učebnici, kterou právě držíte v rukou, líbilo? Řada věcí. Nejvíce oceňovali, že se naučili o rodině přemýšlet novým způsobem.

Rodina totiž není nic samozřejmého, co tu zkrátka je. Naopak. Musíme se o ni snažit. A k tomu je potřeba rodině rozumět. Vědět, že představy o rodině se mění a že dnes existuje mnoho různých podob rodinného života. Ale nestačí jen vědět. Je důležité také naučit se respektovat různé způsoby, jakými si lidé chtějí uspořádat své životy. Jedinou podmínkou by pro nás mělo být, že tím neubližují druhým.

Hanka, Radek i ostatní se prostřednictvím této učebnice naučili mnoho nového. Spíš než čtení výkladů je k tomu dovedlo řešení úkolů, kterých je tato učebnice plná. Některé úkoly plnili samostatně, jiné ve skupinách. Všechny (nebo aspoň většina 😊) ale byly zábavné a zajímavé.

Mně se nejvíc líbily skupinové úkoly, kdy jsme zjišťovali názory lidí mimo školu na různé věci týkající se rodiny. Třeba na používání antikoncepce nebo důvody, proč se lidé brali.

To mně taky. Ale i malé úkoly byly super. Třeba když jsme měli zjistit, kdo ze slavných lidí má homosexuální orientaci. Byla jsem překvapená, kolik jich je! A jak jsou skvělí!

Vedle úkolů učebnice obsahuje také různé další informace – zajímavosti a výklady neobvyklých slov. A taky příběhy lidí, kteří nás budou (částečně v komiksech) provázet jednotlivými kapitolami.

Určitě vás při čtení učebnice budou napadat různé otázky a možná i nějaké novinky či situace, které byste mohli doplnit. Bude skvělé, když se o ně podělíte se svými spolužačkami a spolužáky ve třídě. Ale taky by z nich určitě měli radost ostatní, kteří se s učebnicí budou setkávat. Všechny své náměty můžete ostatním zpřístupnit na webových stránkách www.osops.cz/rodicovstvi. A také se tam inspirovat nápady druhých.

Máme učebnici a k tomu ještě spoustu vychytávek na netu. Vlastně si s lidmi z jiných škol děláme druhou učebnici. To mě baví!

Jsou tam fakt zajímavé věci. Třeba v jedné základce při dětském domově udělali video o tom, jak žijí. To bylo super. Netušil jsem, že máme tolik společného.

Hanka i Radek jsou s učebnicí spokojení. To nás moc těší. A bude ještě víc, když si učebnici oblíbíte i vy!

Irena Smetáčková a autorský tým

K ČEMU POTŘEBUJEME RODINU?

Rodina je pro většinu z nás přirozenou součástí našeho života. Narodíme se do ní, vyrůstáme v ní a v dospělosti vlastní rodinu zakládáme. Když jsou pro nás věci samozřejmé, často se stává, že o nich nepřemýšlíme.

Tak jako většinou nepřemýšlíme o vzduchu, který dýcháme, tak přehlízíme i rodinu. Přitom je ale užitečné o rodině uvažovat. Jen díky tomu si můžeme uvědomit, co se nám líbí a co naopak ne. Tak to udělal i Tomáš, který bude naším průvodcem.

VLČÍ DĚTI

Určitě znáte příběhy o Tarzanovi nebo o Mauglím. Jde v nich o lidi, kteří se shodou nešťastných okolností krátce po narození ztratili v přírodě svým rodičům. Ujala se jich zvířata, která se o ně začala starat jako o vlastní mláďata. Po mnoha letech se tito lidé dostali zpátky do civilizace a museli se učit řadu věcí, které k životu se zvířaty nepotřebovali.

Možná jste si mysleli, že takové příběhy jsou úplně smyšlené a že žádný člověk by bez druhých lidí nepřežil. Tak tomu není. Existují skuteční lidé, kteří žili od útlého dětství se zvířaty. Říká se jim **vlčí děti**.

Od začátku 19. století se o vlčích dětech vedou podrobné vědecké záznamy. Kdykoliv se našel člověk, který žil mimo lidskou společnost, začali vědci a vědkyně zjišťovat, co takový člověk umí, jaké znalosti a dovednosti mu naopak chybí, v čem je stejný a v čem jiný než běžní lidé, kteří vyrůstali ve společnosti. Tím se snažili a snaží odpo-
vědět na otázku: **K čemu člověk potřebuje společnost druhých lidí?**

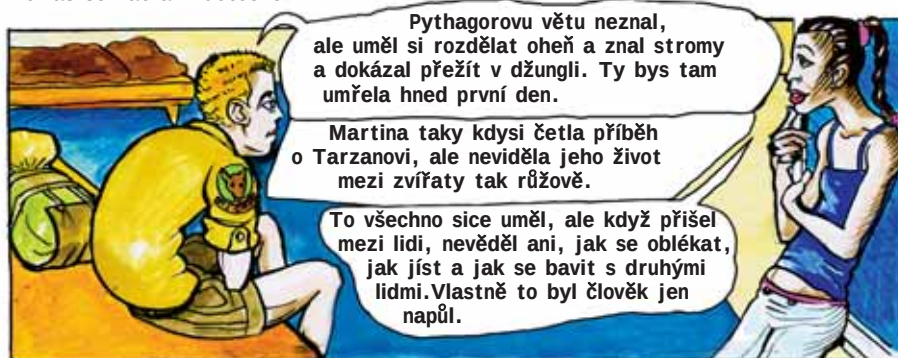
Romulus a Remus

Znáte pověst o vzniku Říma? Založili ho bratři Romulus a Remus, kteří podle legendy byli syny boha Marta a pozemské ženy. Po narození byli vhozeni do řeky, odkud je před smrtí zachránila vlčice, která obě děti odchovala. Poté, co chlapci vyrostli, zjistili od lidí, jaký je jejich původ a že jsou předurčení k vládnutí. Na místě, kde se jich ujala vlčice, proto založili nové město – Řím. Tento příběh je nejstarší zmínkou o dětech vyrůstajících se zvířaty, pro které se používá označení „vlčí děti“.

Tomáš ještě snil o liánách, na kterých se houpe s opicemi, když do pokoje přišla jeho starší sestra Martina. Už věděla od rodičů, co se stalo, a tak se rovnou zeptala:

Tomáš se zatvářil dotčeně:

ČLOVĚK A DRUZÍ LIDÉ

Jednoduše by se dalo říct, že každý člověk potřebuje druhé lidi k tomu, aby se z něho stala **plnohodnotná a úplná bytost**. Takový člověk dokáže:

► přemýšlet o sobě, svých pocitech a svých přáních

- dorozumět se s druhými lidmi, sdělit jim, co potřebuje, a naslouchat tomu, co sdělují oni
- rozumět situacím, v kterých se nachází
- používat správně nástroje

Výčet by mohl pokračovat. Stále více by v něm byly zmiňovány znalosti a dovednosti, které považujeme za natolik samozřejmé, že ani neuvažujeme o tom, jak jsme se je naučili a jak jiný by byl náš život, kdybychom je neovládali.

Příběhů vlčích dětí, které žily se zvířaty, nebo v blízkosti lidí, ale vlastně o samotě, je popsáno poměrně dost. Možná znáte alespoň některé z nich:

- na konci 18. století byl objeven francouzský chlapec Viktor, který žil od narození ve volné přírodě
- v roce 1920 byly nalezeny indické sestry Amala a Kamala, které žily ve vlčí smečce
- v 80. letech 20. století žila v Sieře Leone dívka, která šest let pobývala s opicemi
- v roce 1993 našli v Pobřeží slonoviny v Africe patnáctiletého chlapce, který žil se stádem buvolů

*Socha Romula a Rema
zachráněných vlčicí*

V čem by se změnil tvůj život, kdybys neuměl/a psát, číst, dorozumět se prostřednictvím jazyka, jíst příborem atd.?

„člověknebozvíře“

Rozdělte se ve třídě na skupiny po 2-3 lidech. Společně s učitelem/kou si rozdělte známé vlčí děti tak, aby každá skupina měla jedno. Na internetu nebo v encyklopediích najděte co nejvíce informací o těchto dětech. Jejich příběh pak představte ostatním ve třídě. Co mají všechny vlčí děti společné? Co umí a co naopak neumí? Jak žily před tím, než je našli lidé? Jak se jim dařilo poté, co se o ně začali starat lidé? Porovnejte příběhy skutečných vlčích dětí se smyšlenými příběhy o Mauglím nebo Tarzanovi.

Vedle vlčích dětí, které žily přímo se zvířaty, existuje i mnoho dalších případů, v kterých děti pobývaly v blízkosti lidí, ale ti se k nim nechovali běžně jako milující rodiče a nutili je vlastně žít o samotě. Z poslední doby to je například případ rakouských sester, které jejich nemocná matka věznila po mnoho let v jedné tmavé místnosti, nijak s nimi nekomunikovala, ani jim neumožnila být ve styku s jinými lidmi.

Poté, co jsou takové děti zachráněné, přizpůsobí se běžnému životu rychleji než vlčí děti. Přesto ale často mají různé negativní následky ještě mnoho a mnoho let. Většinou mají z lidí obavy, jsou úzkostné, neumí dobře vyjadřovat své myšlenky a pocity.

Znáš nějaký jiný příběh dětí, o které se rodiče velmi špatně starali?

Co takovým dětem nejvíce chybí a jaké mohou mít do budoucna problémy?

Je důležité takovým dětem pomáhat – k tomu slouží odbory sociální péče, které navštěvují rodiny, kde hrozí nesprávná starost o děti, různé organizace pomáhající rodičům, kteří se chtějí o děti starat, ale nestačí na to, a pak kojenecké ústavy či dětské domovy, kam odchází žít děti, kterým rodiče ubližují, nebo které o rodiče přišly.

„životbezlidi“

Představte si, že byste vyrůstali sami, bez svých nejbližších a bez lidí obecně. Byli byste jiní, než jste dnes? Co z toho, co dnes běžně ovládáte, byste zřejmě neuměli? Co jiného byste naopak uměli? Napište tři věci, v kterých by se váš život nejvíce lišil od toho dnešního, a pak je porovnejte s následujícím popisem vlčích dětí.

VLČÍ DĚTI JAKO ZRCADLO NAŠICH ŽIVOTŮ

Příběhy vlčích dětí ukazují, že jejich život se od života dětí, které vyrůstají ve vztazích s druhými lidmi, velmi liší. V čem spočívají největší rozdíly, je dobře vidět na francouzském chlapci Viktorovi, jehož příběh je podobný ostatním. Jak se Viktor choval?

- běhal dobře po čtyřech, ale vzpřímená chůze mu dělala potíže
- jedl syrovou stravu, včetně masa
- neuměl mluvit ani dobře nerozuměl lidské řeči
- nedokázal ovládat běžné lidské nástroje, například přístroj
- neměl žádné návyky slušného chování, například nepozdravil, když potkal starší lidi, nepoděkoval, když něco dostal atd.

Zkrátka, Viktor se přizpůsobil životu mezi zvířaty. Když ho našli lidé, začali ho učit, **jak se chovat v lidské společnosti**. Především ho chtěli naučit mluvit. Po několika letech dokázal komunikovat prostřednictvím jednoduchých posunků a několika málo slov, ale plynule hovořit se již nikdy nenaučil.

Stejně tak se již nikdy nenaučil cítit se mezi lidmi příjemně. Nerozuměl životu, který ho obklopoval. Když si například lidé kolem něj povídali a smáli se, nedokázal pochopit čemu. Nerozuměl, proč je v některé situaci dobré mluvit, ale v jiné mlčet, v některé situaci je možné být hluchý, ale v jiné je lepší být potichu. Nedokázal si představit, jak se cítí a o čem přemýšlí druzí lidé – nebyl empatický.

Setkal/a jsi se s pojmem **socializace**? Najdi, co znamená. Vysvětli, jak souvisí s vlčími dětmi.

Empatie

Slovo empatie znamená vcítění se do druhého člověka, kdy jsme schopní nahlížet určitou situaci jeho/jejíma očima. Člověk, který se umí v některých momentech oprostit od svého vlastního pohledu a snaží se vcítit do druhých, se nazývá empatický. Když chceme druhým lépe rozumět a lépe s nimi vycházet, měli bychom se empatii učit. Empatický ale není člověk, který nemá svůj vlastní názor na věc a pouze přejímá názory druhých.

Tomáš byl pořád naštvaný na rodiče a teď mu navíc vadilo, jak ho Martina poučuje. Přestal se s ní bavit a šel si dělat úkol do školy. Seděl nad slovními úlohami a pořád se mu do hlavy vracela Martinina věta: „Vlastně byl člověk jen napůl.“ Měla pravdu...

RODINA Z NÁS DĚLÁ LIDI

Všechno, co Viktorovi chybělo, se děti běžně učí od druhých lidí. Od prvních dnů života do sebe vstřebáváme, jak se chovají lidé kolem nás, učíme se rozumět jejich chování a sami vůči nim nějak začínáme jednat.

Na naše chování druzí **lidé reagují** a my o jejich reakcích přemýšlíme. A obvykle také podle nich **měníme vlastní chování**:

- utvrdíme se v chování, na které naše okolí reaguje kladně (úsměvy, pochvala, dárky)
- opustíme chování, které vzbuzuje u lidí, na nichž nám záleží, nesouhlas (zamračení, nadávka, pohlava, zákaz)

Odměny a tresty

Velkou část svého chování se učíme pomocí odměn a trestů. Druzí lidé nás trestají, když se jim naše chování nelíbí. A naopak nás odměňují, když se chováme tak, jak se jim líbí. Mnohdy nám stačí jen pozorovat jiné lidi, kteří jsou odměňováni a trestáni za určité chování, a poučíme se z toho. Má to však jeden háček – odměna a trest musí být pro člověka skutečnou odměnou či trestem. Jak by asi reagoval někdo, kdo nemá rád čokoládu, na větu: „Když si hezky uklidíš pokoj, dostaneš oříškovou čokoládu“?

Kdy tě rodiče naposledy odměnili a potrestali? Za co? Jak jsi se cítil/a? Jak se poté změnilo tvoje chování?

Druzí lidé nás také učí přemýšlet o sobě samých – jak se cítíme, co nám dělá radost, co nás trápí, v čem jsme jiní než ostatní. Od malička se nás druzí lidé ptají, co si myslíme, jaké jsou naše pocity, jak se liší náš pohled na věci od jiných atd.

Tím nás vedou k tomu, abychom se vnímali jako **samostatné bytosti**, které jsou sice v mnohých věcech stejné jako druzí lidé, ale zároveň jsou jiné než oni.

Už v dětství vnímáme **hranice mezi sebou a druhými lidmi**. Ty jsou důležité proto, abychom viděli, v čem jsme jiní, výjimeční, jedineční ve srovnání s ostatními lidmi. Stejně tak jsou ale hranice důležité proto, abychom je mohli překračovat.

Jedině tehdy, když cítíme, že jsme samostatní, nezávislí lidé, můžeme otevřít pomyslnou branku v plotu, který nás dělí od druhých, a **spojit se** s nimi v přátelském, partnerském nebo rodičovském vztahu.

Bez toho, že jsme si jistí hranicemi mezi sebou a druhými, se stáváme snadno na druhých lidech závislí, nedokážeme rozlišit mezi svými a cizími přáními. Naše vztahy tak nejsou skutečně kvalitní.

Tomáš ještě seděl u stolu a myšlenky mu poletovaly hlavou. Cítil se jakoby prázdný – neměl energii na učení ani nebyl nijak naštvaný, nepřemýšlel o ničem jasném. Najednou se za ním ozvala Martina: „Tome, zahrajeme si scrabble, nebo se ještě budeš učit?“ Tomáš jenom zamručel. „Co je ti?“ ptala se Martina, „jsi ještě naštvaný na naše?“ Tomáš ani nevěděl, co odpovědět. Jak mu vlastně je?

Když Tomáš ještě chvíli mlčel, Martina pokračovala: „Mně taky občas naši něco zakazují. Většinou mi to přijde nespravedlivý, protože já jim přece taky neříkám, co mají a nemají dělat. Je to, jako kdybych byla míř svěprávná než oni. Taky ti to připadá nefér?“ Když Martina mluvila o tom, jak prožívá spory s rodiči, Tomáš začal přemýšlet, jaké pocity má ve stejných chvílích on. Díky Martině si uvědomil, jak se cítí...

DLOUHÁ CESTA K TOMU BÝT ČLOVĚKEM

Stát se člověkem se vším, co bylo popsáno, trvá mnoho let. Nemohou to být ale kterékoliv roky v životě člověka. **Nejdůležitější je dětství**. To, co člověka obklopuje během dětství, má nesmírný vliv na to, jaký bude daný člověk v dospělosti. Například vlčí dítě Viktor, který se v dětství nesetkal s lidskou řečí, se již nikdy nenaučil skutečně mluvit.

Aby se děti během dětství naučily vše potřebné a staly se z nich lidé se vším všudy, je podstatné jejich okolí. Děti by měly být obklopeny lidmi, kteří je mají rádi a se kterými se cítí bezpečně. Takovými lidmi jsou především rodiče, sourozenci, prarodiče a další příbuzní – tedy **rodina**.

Přeješ hodně zdraví, když někdo kýchne? Víš, že se nemá mluvit s plnou pusou? Pouštíš starší lidi sednout? Kdy, od koho a proč jsi se to naučil/a?

„našetradice“

Rozdělte se ve třídě na několik skupin a v každé si vyberte jednu rodinnou událost (oslava narozenin, Vánoce, dovolená). Všichni ve skupině popište či nakreslete, jak taková událost probíhá ve vaší rodině. Své popisy či obrázky si porovnejte. Jsou si zvyklosti v různých rodinách podobné? V čem ano a v čem ne?

Ovšem i děti, které **nevyrůstají ve vlastní rodině**, jistě mají kolem sebe láskyplné lidi, kteří se jim snaží vytvořit zázemí stejně hodnotné, jakým je milující rodina. Kruh nejbližších mohou tvořit lidé, kteří jsou našimi biologickými příbuznými, podobně jako ti, kteří nás milují i bez toho, že jsme stejné krve.

Dětství prožíváme mezi nejbližšími lidmi a od nich se učíme většinu toho, co je pro život ve společnosti důležité. To, co nás v dětství obklopuje, vnímáme jako jediné přirozené, stává se to pro nás **normou**. Například zdobí se u vás doma stromček až na Štědrý den, nebo už v jeho předvečer? Každý jsme zvyklí na něco jiného, ale to svoje považujeme za „normální“, obvyklé.

TOMÁŠ, NEBO TARZAN?

Tomáš má spolužačku Kateřinu Homolkovou. Z toho, jak Katka ve škole občas prohodí něco o svých rodičích, má Tomáš dojem, že Homolkovi jsou nejúžasnější rodina na světě. Nehádají se, dělají spolu spoustu zábavných aktivit, mají krásný dům – vůbec všechno je u nich jako z filmu. Ne jako Tomášova rodina...

Tomáš má možná pravdu, že Homolkovi jsou nejbáječnější rodinou, a proto k nim zajdeme na návštěvu. Budeme zvědavě sledovat hlavně děti – Katku a Honzu.

Rodina Homolkových zahrnuje matku, otce, babičku a tři sourozence. Bydlí v pětipokojovém bytě, v němž Katka i Honza mají každý svoji místnost s vlastní televizí a počítačem. Nejmladší Bára ještě spí v pokoji rodičů.

Rodiče podporují obě děti nejen ve škole, ale i v různých zájmech – Katka chodí do fotbalového družstva a na flétnu, Honza je vášnivým modelářem a chovatelem papoušků. Rodina pro děti vytváří **materiální zázemí**, dává jim vše potřebné – jídlo, oblečení, vybavení do školy a pro koníčky.

Rodiče i babička s dětmi **tráví hodně času**, každý den společně snídají a večeří a přitom si povídají, co je čeká a co zažili. Děti se zajímají o práci svých rodičů a jsou na ně hrdí – maminka Homolková pracuje jako novinářka, tatínek Homolka je učitelem. Také jim záleží na tom, aby z nich rodiče a babička měli radost – jsou smutní, když se na ně zlobí.

Rodiče a babička jsou pro Honzu a Katku těmi nejbližšími lidmi. To znamená, že se s nimi navzájem nejvíce znají a velmi jim vzájemně na sobě záleží. Děti v nich mají **citovou oporu** – když jsou smutné nebo když mají radost, mohou za nimi bez obav přijít a svěřit se jim.

Rodiče dávají dětem najevo, že je zajímá vše, co se jich týká. Děti si jsou tak jisté, že je mají rodiče i babička rádi a snaží se dělat vše pro jejich dobro a chránit je. Zároveň děti mají rády je a podobně se o ně zajímají a myslí na ně.

Rodina je pro Katku a Honzu důležitá také proto, že se díky ní učí, **jak se chovat k druhým lidem**. Rodiče se například snaží domluvit, jaký bude program o víkendu. Táta chce jet na chalupu, ale máma by raději zůstala doma a šla na návštěvu ke známým.

Katka s Honzou sledují, jak si rodiče sdělují své představy a hledají společné řešení. Občas také řeknou, co by si přáli oni, a všichni společně se pak shodnou. Tentokrát je výsledek takový, že zůstanou doma (i proto, že hlásí špatné počasí), ale příští víkend pojedou všichni na chalupu.

Tomáš měl pravdu – rodina Homolkových je neskutečně bááááječnáááá 😊. Taky se vám zdá, že až moc? Tak ideální přece opravdový život není. Občas se lidé pohádají, občas mají potíže v práci nebo se zdravím...

I když se ale něco nedaří, můžeme to zvládnout, když kolem sebe máme lidi, kteří nás mají rádi a my je. To ale není samo sebou. O to se musíme snažit a musíme se to i trochu učit. Další kapitoly vám napovědí, jak na to.

SHRNUTÍ

Biologie nás učí, že všichni patříme k lidskému druhu. Ovšem k tomu, abychom se skutečně stali člověkem, vede od našeho narození ještě dlouhá cesta. Na ní potřebujeme být doprovázeni druhými lidmi, kteří jsou zkušenější než my, a proto se od nich můžeme učit.

Učíme se především tím, že je napodobujeme, a tím, že se podřizujeme odměnám a trestům, které vůči nám uplatňují. Proto se mnohdy naučíme i věci, jež se nám pak na sobě nelíbí. Naštěstí do velké míry platí, že když jsme se je naučili, můžeme se je i odnaučit.

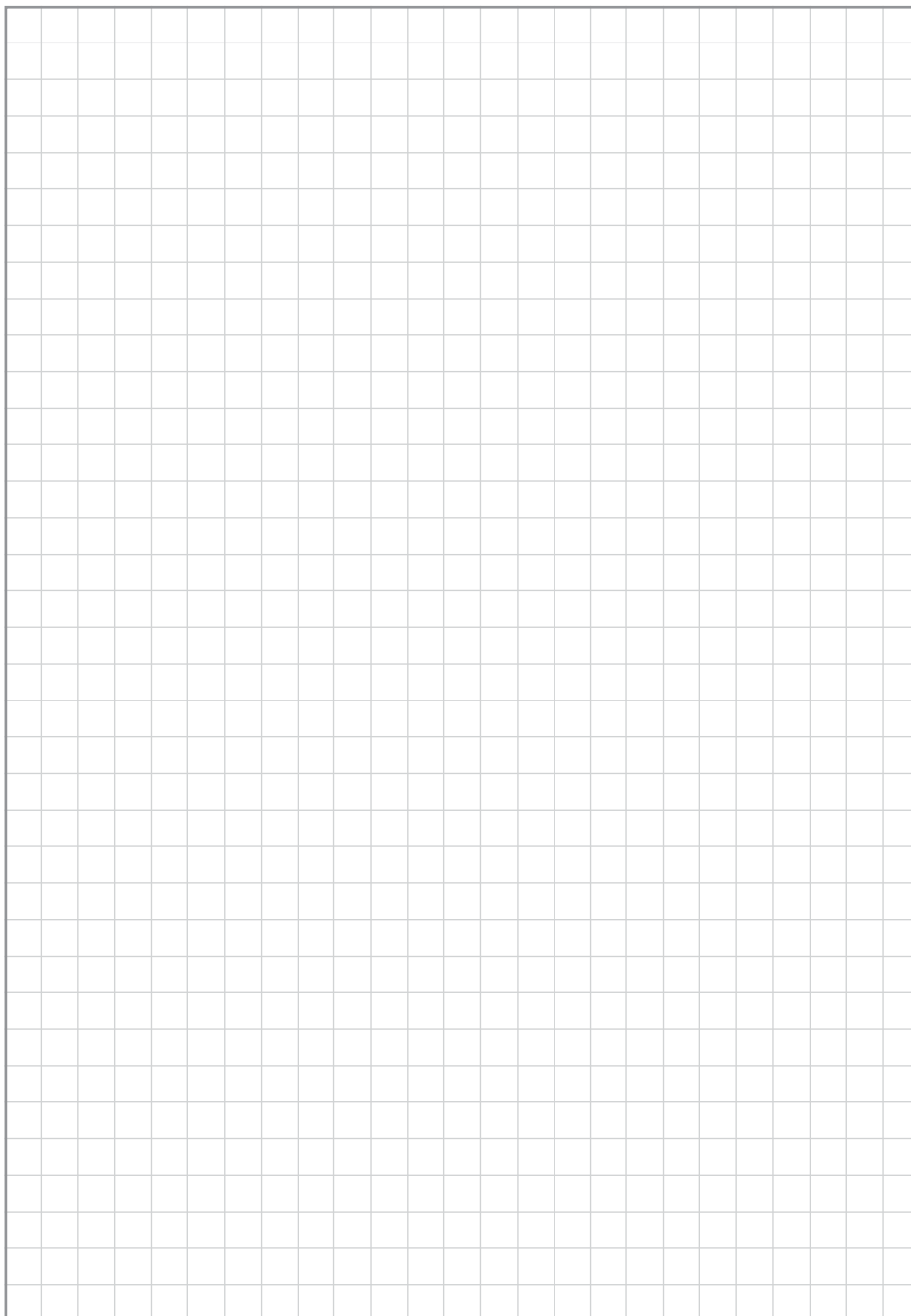

Cesta k tomu být dospělým člověkem bývá nejen dlouhá, ale často i těžká, plná různých zákazů, konfliktů a nedorozumění. Pokud jsme ale na ní s lidmi, kteří nás mají rádi, nemusíme se bát.

Horší je, když jsou našim doprovodem lidé, kteří to s námi dobře nemyslí. Bohužel to mohou být v některých výjimečných situacích i rodiče. Pro takové případy existují různé instituce, které pomáhají, aby se děti dostaly do prostředí, kde jim nebude nikdo ubližovat.

ZÁVĚREČNÉ OTÁZKY

1. V jakém věku je z hlediska dalšího zapojení do mezilidských vztahů nejvíce škodlivé, pokud lidé žijí mimo lidskou společnost?
 - a) v každém
 - b) v dětství
 - c) v dospívání
 - d) v dospělosti
2. Jaká byla podle vás největší překážka zapojení vlčích dětí do společnosti poté, co je našli lidé? Proč?
 - a) neuměly psát a číst
 - b) neuměly mluvit
 - c) nemohly jíst běžnou stravu
 - d) neuměly se správně chovat
3. Vyjmenujte alespoň tři hlavní úlohy, které plní dobře fungující rodina s jedním či oběma rodiči nebo jinými lidmi, kteří mají dítě rádi, v životě dítěte.
4. Uspořádejte následující charakteristiky životního stylu v jedné rodině podle jejich důležitosti z hlediska správné výchovy dětí.
 - a) společné posezení a debata celé rodiny pouze o víkendech
 - b) společný pokoj pro tři sourozence ve věku 5, 8 a 11 let
 - c) důslednost rodičů při posuzování chování dítěte
 - d) občasné plácnutí při neuposlechnutí pokynu rodičů
5. Jak by měli lidé reagovat, pokud z rodiny svých sousedů, kde je pětileté dítě, slyší časté hádky, křik, nářek dítěte, dítě nevychází z bytu, rodiče chodí opilí atd.?

RODINY V SOUČASNOSTI

Jako děti se narodíme do rodiny, která se pro nás nadlouho stane jediným známým prostředím, podle něhož si vytváříme představu o tom, jak fungují rodiny obecně. Myslíme si, že stejně jako naše rodina i ostatní rodiny zahrnují mámu a tátu, jezdí na víkend k babičce, na Vánoce zdobí stromeček...

Čím jsme starší, tím více zjišťujeme, že ostatní rodiny se v mnohém od té naší původní liší. A většinou to neznamená, že jsou horší. Někdy je ale důležité si to připomenout.

Lukáš chodí do 9.B, což je docela běžná třída. Lukáš se se svou rodinou několikrát stěhoval, a tak poznal už pár škol. Ta, do které chodí teď, není v ničem výjimečná. Děti jsou tu jako všude jinde – některým jde ve škole výtvarka, jiným chemie, někdo hraje tenis, někdo na kytaru, někteří mají blondaté vlasy, jiní tmavé.

Na rodinnou výchovu dostal Lukáš za úkol připravit si referát o tom, jaká je česká rodina. Mohl by to ostatním odpřednášet, ale rozhodl se, že svůj referát pojme jinak. Připravil si hru, při které všech 24 spolužaček a spolužáků postupně představí své rodiny.

Když došlo na referát, Lukáš nechal udělat ze židlí kruh. Každý sedí na jedné židli a Lukáš stojí ve středu kruhu, odkud ostatním dává pokyny, kdo si má stoupnout a vyměnit si místo s ostatními. Všichni tuhle hru znají, dřív ji ale hráli tak, že pokyny zněly třeba: „Místa si vymění všichni s modrýma očima.“ Dnes si budou místa měnit podle znaků, které se týkají jejich rodin.

Nakresli obrázek rodiny, kterou považuješ za ideální. Kdo rodinu tvoří? Jak rodina žije? Porovnej svůj obrázek s ostatními. Liší se vaše představy ideální rodiny?

Když si Lukáš připravoval svůj referát, byl sám překvapený, jak časté dnes je, že rodinu netvoří máma, táta a děti. Vždyť právě tohle je **představa o „správné“ rodině**. I když jsme na tuto představu zvyklí, neznamená to, že rodiny, které vypadají jinak, jsou divné a nefungují.

V dnešní době je nejdůležitější, aby rodina byla místem, kde se **lidé cítí dobře, uvolněně** a kde jsou ostatními milováni. To může platit i v rodinách s nevlastními rodiči, s jedním rodičem, nebo dokonce i tam, kde rodiče chybí úplně.

A hra už začíná – Lukáš postupně vyslovuje pokyny, děti se zvedají a pohybují mezi židlemi a pokaždé, když se opět usadí, Lukáš doplní pár informací o tom, jaké rodiny existují nejen v jejich třídě, ale v celé naší společnosti.

První pokyn, který Lukáš řekl, zněl: „Místa si vymění všichni, jejichž rodiče jsou manželé.“ Při takovém zadání si začalo nová místa k sezení z 24 dětí hledat 16 z nich. Osm dětí zůstalo naopak sedět na židlích, protože jejich rodiče manželé nejsou.

MANŽELSTVÍ A ŽIVOT NA HROMÁDCE

V minulosti bylo pravidlem, že aby spolu muž a žena mohli žít a mít děti, museli nejprve vstoupit do manželství. Bez toho se na ně lidé „dívali skrz prsty“ a stranili se jich. Dnes je ale situace jiná. Podle Českého statistického úřadu se přibližně **1/3 dětí rodí mimo manželství**.

Svatby měly a mají různé podoby.

Velká část lidí se z různých důvodů rozhoduje žít s druhým člověkem, ale **neuzavírat sňatek**. Zvláště na začátku společného života se stále více lidí kloní k tomu, že spolu budou žít bez svatby.

Pro některé z nich je to celoživotní volba – nechtějí se vdávat či ženit, protože si myslí, že „mít na druhého papír“ může jejich vztah zhoršit. Pro jiné lidi je svatba naopak důležitá, protože ji chápou jako stvrzení toho, že chtějí s druhým člověkem společně strávit celý život.

Pohled na manželství se proměňuje. Lidé, kteří se rozhodnou žít bez sňatku, jsou stále méně odsuzováni svým okolím. Nicméně s manželstvím jsou i nadále spojeny některé výhody, které nemohou získat nesezdané páry.

Ze zákona o rodině vyplývají **odlišné podmínky pro manželské a nemanželské páry** například při adopci dítěte, poskytování informací o partnerovi/ce, sdílení majetku či přiznávání důchodů po zemřelém partnerovi/ce.

Slova bastard a parchant znějí jako nadávky. Víš, že v minulosti to byla označení pro děti narozené mimo manželství?

„manželství-anočine“

Každý ve třídě si vezměte dva lístečky. Na jeden ve stručnosti napište tři hlavní důvody, proč je dobré uzavřít manželství; na druhý lísteček napište tři důvody proti manželství. Poté se rozdělíte na dvě skupiny. První skupina si vezme všechny lístečky s důvody pro, druhá lístečky s důvody proti. Všechny důvody shrňte a představte ostatním ve třídě. Diskutujte o jednotlivých výhodách a nevýhodách manželství. Co podle vás převažuje?

Uzavření manželství

Podle zákona smí sňatek uzavírat ženy a muži, kteří jsou starší 18ti let, jsou duševně zdraví a nejsou v příbuzenském poměru. V případě párů, kde jeden člověk je dospělý, avšak druhý je mladší 18ti let (ale starší 16ti let), může být sňatek uzavřen poté, co je mladší člověk zplnoletněn soudem. Proč podle vás existují omezení, jací lidé mohou vstupovat do manželství? Mohla by být podle vás některá z pravidel zrušena a naopak jiná přidána?

Ve společnosti existuje silný názor, že tradiční rodinu zahrnující děti, matku a otce (kteří jsou manžely) je třeba chránit. Jako důvod se uvádí, že je to jediná správná podoba rodiny a že se dnes stává stále méně častou. Někdy se dokonce hovoří o **krizi rodiny**.

Je jistě dobré přemýšlet o tom, jestli změny ve způsobu, jak lidé žijí svůj rodinný život, nevedou k horšímu. Ale zároveň je nutné mít na paměti, že lidé se většinou obávají toho, co je nové, a to i přesto, že to nemusí být horší.

Proč by měla být rodina s oběma sezdanými rodiči a s dětmi považována za lepší než jiné rodiny? Je vůbec možné takto různé typy rodin posuzovat? Vždyť **dobré jsou všechny vztahy**, pro něž se lidé, kteří v nich žijí, svobodně rozhodli a v nichž se **cítí příjemně**. Někdo bude šťastný díky svatbě, jiný se bude „toho papíru“ děsit.

Před dvěma generacemi se mělo za to, že když se dívky nevďají do 20ti let, něco s nimi zřejmě není v pořádku. Dnes je naopak takto brzký sňatek neobvyklý a běžným se stalo vstupovat do manželství až po 25. roku života, nebo dokonce vůbec ne. Podle Českého statistického úřadu byl v roce 2006 průměrný věk žen při sňatku 26,7 let a mužů 29,4 let.

„kdokdyproč“

Každý ve třídě se za domácí úkol zeptejte několika dospělých lidí ve svém okolí na následující otázky: Jsou ženatí/vdané?, Pokud ano, v kolika letech vstoupili do manželství?, Proč se rozhodli vdát/oženit?, Pokud nejsou ženatí či vdané, zda o manželství někdy uvažovali?, Zda a případně v kolika letech je podle nich vhodné se vdát/oženit? Odpovědi si запиšte a připojte k nim informace o tom, jak starý je daný člověk a zda se jedná o muže či ženu. Odpovědi společně ve třídě porovnejte.

Jak se mění názory na manželství, je vidět také na tom, že v roce 2006 vstoupil v platnost zákon, který umožňuje uzavírat **registrované partnerství**. Manželství už není jedinou oficiální formou partnerského soužití.

Registrované partnerství je určeno osobám stejného pohlaví a jeho smyslem je poskytnout párům některé výhody, které již tradičně po sňatku získávají ženy a muži. Zejména se to týká možnosti poskytování informací o blízké osobě, je-li například v nemocnici, nebo vlastnictví majetku, který si pár pořídil společně.

Když Lukáš zmínil registrované partnerství, viděl, že se jeho spolužáci a spolužačky začínají tvářit jinak.

A tak se zeptal: Souhlasíte s registrovaným partnerstvím? Většina přikývla. Hned ale začali otevírat pusy k tomu, aby doplnili velké ALE...

Klára: „Já myslím, že je to dobře.“

Petr: „Určitě. Aspoň si homosexuálové už nemusejí připadat jako nějaký méněcenný lidi.“

Simona: „To jo, ale měli by to využívat opravdu jen lidi, kteří nemůžou žít v normálním vztahu.“

Bára: „A co je to normální vztah? Tím myslíš mezi mužem a ženou? Podle mě je homosexuální vztah stejně normální jako heterosexuální. Ty lidi k sobě cítí stejnou lásku.“

Cyril: „Když chtějí žít spolu, tak prosím, ale hlavně aby neměli děti.“

Klára: „Proč by neměli mít děti?“

Cyril: „No, to je přece jasné, to by ty děti pak byly taky homosexuální, až by vyrostly. A taky by se jim ostatní děti smály, že mají dva táty.“

Simona: „Přesně tak. Adopce dětí by se neměla dovolit.“

Petr: „Vždyť už dneska spolu homosexuální páry žijí a často mají i děti. U nás v baráku jsou dvě paní a ta jedna byla před tím vdaná a má syna, ale vychovávají ho spolu. A mně tedy připadá, že je ten kluk úplně v pohodě, je stejně jako ostatní.“

Lukáš se vložil do diskuse: „Takových párů je hodně a taky je v některých zemích dovoleno, aby homosexuální páry adoptovaly děti. Výzkumy takových rodin zatím neprokázaly, že by v nich vychovávané děti byly jiné.“

Jak zmínil Lukáš, v České republice je dosud **adopce dětí** v rámci registrovaného partnerství zakázána. V jiných zemích ale tato možnost už existuje. I tam ovšem před několika lety byla nemyslitelná. To ukazuje, jak se představy o tom, „co to je rodina“, vyvíjejí.

„proaproti“

Ve třídě se náhodně rozdělíte na dvě skupiny, které spolu budou diskutovat. Jedna skupina bude zastávat názor, že registrované partnerství je správné. Druhá je bude kritizovat. Obě strany, bez ohledu na skutečné názory jednotlivých žáků/yn, se pokusí najít co nejvíce argumentů, kterými podpoří své stanovisko. Po skončení diskuse zhodnotte, který názor se podařilo lépe obhájit. Vyjádřete se také k tomu, jak se vám dařilo zastávat přidělený názor a jak jste se při tom cítili.

Když Lukáš uzavřel diskusi o homosexuálních rodičích, dal třídě druhý úkol: „Místa si vymění všichni, jejichž rodiče jsou rozvedení.“ Po tomto pokynu se při hře dala do pohybu téměř půlka třídy.

ROZVOD – KONEC I ZAČÁTEK

Přibližně **polovina manželství** v současné době končí rozvodem. Česká republika tak patří k zemím s nejvyšším počtem rozvodů.

Rozvod přichází ve chvíli, kdy se manželský vztah dostane do **krize**, kterou jeden nebo oba partneři nedokáží nebo nechtějí řešit. Důvodů, které vedou k rozvodům, může být celá řada. Pro většinu z nich platí, že jsou z hlediska konkrétního člověka pochopitelné a zřejmě i ospravedlnitelné.

Na druhou stranu však **rozvod nemusí vůbec nastat**, pokud oba lidé:

1. vstupují do manželství s uvážením (jsou dospělí, dobře se znají, vyzkoušeli si společný život atd.)

2. snaží se, aby se od sebe nevzdálili a vztah jim oběma stále přinášel uspokojení (hodně spolu mluví, mají společné zájmy, snaží se poznat přání druhého a vyjít jim vstříc, sdělují druhému své vlastní pocity, ale zároveň si nechávají vzájemný prostor a svobodu atd.).

Může podle tebe být rozvod někdy dobrým řešením špatně fungujících vztahů? Za jakých okolností? Přemýšlej například o rodinách, kdy jeden z rodičů používá vůči ostatním násilí nebo je závislý na alkoholu, ale odmítá se léčit.

Ukončení dlouhodobého vztahu není pro nikoho snadné. Pokud se však rozvod (či rozchod) týká pouze dvou dospělých lidí, jsou následky menší než v případě párů, které mají děti. Pokud jsou oba partneři dobrými rodiči, mají je děti oba rády a obtížně se smiřují s tím, že po rozvodu nebudou trvale žít společně s oběma.

Zvyklostí v České republice je, že **děti při rozvodu** ve více než 90 % případů přecházejí do péče matek. Otcové se s dětmi stýkají poměrně málo a někdy dokonce vůbec ne. Důvodů může být více:

➤ změní se způsob života a je méně příležitostí k setkání mezi otcem a dětmi, například proto, že rodiče po rozvodu nežijí ve stejném městě

➤ rodiče se spolu nedokáží domluvit na podobě setkávání mezi otcem a dětmi

➤ otec nemá o děti skutečný zájem

➤ děti se s otcem stýkat nechťejí

V současné době se začíná způsob péče o děti po rozvodu měnit. Stále častěji po rozvodu zůstávají děti u otců. Ti jsou totiž schopni, pokud mají zájem, **postarat se o děti stejně dobře** jako matky.

Představa, že ženy mají od přírody lepší dispozice starat se o děti než muži, je lichá. Vždy záleží na individuálních vlastnostech daného člověka, bez ohledu na to, zda se jedná o ženu nebo o muže.

Existují ovšem i další možnosti, jak může být po rozvodu o děti postaráno. Jednou z nich je **střídavá výchova**. Během ní dítě tráví s každým z rodičů přibližně stejný čas. Například vždy jeden týden žije s matkou a druhý týden s otcem.

Podmínkou je, že oba rodiče mají svůj byt a v něm je jeden pokoj vyčleněn dítěti. Může to ale fungovat i tak, že dítě žije stále v jednom bytě, kam vždy na týden přichází bydlet buď matka, nebo otec. Důležité je, aby dítě chodilo stále do téže školy a mělo možnost se stýkat se svými kamarády.

Když se rodiče rozvedou, často pak vstoupí do **nového partnerského vztahu**. To obvykle bývá náročné období. Rodiče se obávají, aby si děti a nový partner či partnerka vzájemně rozuměli a měli se rádi. Děti mívají strach, aby se jejich rodiče příliš nevěnovali novému partnerovi či partnerce na jejich úkor. A pokud si s novým partnerem/kou rozumí, mohou zažívat nepříjemné pocity vůči svému druhému rodiči, který je jakoby nahrazen.

Co je podle tvého názoru pro děti po rozvodu rodičů lepší – žít trvale s jedním rodičem, nebo být v jejich střídavé péči?

Navíc vše může být komplikováno i tím, že nový partner či partnerka má také vlastní děti z předchozího vztahu a všichni tak dohromady tvoří **novou rodinu**. V rodině, kde vyrůstáme od malička, máme čas se s druhými poznávat a sžívat. V rodině, která vznikne kvůli novým vztahům rodičů, se seznámení odehrává rychle. Často zároveň s lítostí nad koncem původního vztahu. To může vést k tomu, že se novým vztahům bráníme.

Když Lukáš mluvil o tom, jak těžké může být, když vzniká nová rodina po rozvodu, přihlásila se Hanka. Právě něco podobného zažívá ve své rodině, a tak se chtěla s ostatními o své zkušenosti podělit:

„Moji rodiče se před dvěma roky rozvedli. Mám ještě bráchu Pavla a zůstali jsme oba u mámy. Hlavně asi proto, že táta je řidičem kamionu a pořád je na cestách. Ale vždycky když je doma, vídáme se, jsme spolu docela hodně.

Máma si nedávno našla nového přítele. On je taky rozvedený a má dvě děti, které žijí u něho. Je fajn, já si s ním celkem rozumím a s jeho dětmi taky. Táta o něm ví a je docela v pohodě, nevadí mu, že s nimi občas trávíme odpoledne. Ale brácha moc nadšený není.

Asi před měsícem máma přišla s tím, že bychom někdy mohli jet s jejím přítelem a jeho dětmi společně na víkend na hory. Mně se docela chce. Jenže Pavel řekl, že nikam nepojede, že chce zůstat s tátou, protože ho ten mámin přítel a jeho děti štvou.

Docela se kvůli tomu od té doby s mámou hádají. Je to pěkně blbý. Myslela jsem si, že to nejhorší, co souviselo s rozvodem našich, už máme za sebou, ale asi ještě ne...“

Jak asi společný víkend na horách dopadne? Co bys doporučil/a Hance a její rodině?

Třetí kolo hry Lukáš uvedl pokynem: „Místa si vymění všichni, kteří mají sourozence.“ Zvedla se asi polovina dětí, ostatní zůstaly sedět.

RODINU DĚLAJÍ DĚTI

Počet dětí, které jsou jedináčky, stoupá. Z dlouhodobého hlediska je nejvyšší v české historii. Nízký počet dětí v rodinách je v moderní společnosti obvyklý. Čím dále do minulosti se podíváme, tím se rodilo více dětí.

Dnešní **nízký počet dětí** byl způsoben následujícími okolnostmi:

- snížení dětské úmrtnosti, které přináší jistotu, že téměř každé narozené dítě se dožije dospělosti
- užívání antikoncepce, které dovolilo plánovat těhotenství na okamžik, kdy oba partneři jsou plně připraveni pro rodičovství
- vyšší vzdělání a možnosti pracovního uplatnění žen, které rozšířily možnosti sebe-realizace žen za hranice rodiny a domácnosti
- zaměření na budoucí úspěchy a zvýšení životní úrovně, které vedou rodiče k tomu, aby od malička podporovali co nejvíce rozvoj svých dětí, což lze obtížněji, pokud má rodina velký počet dětí

Představ si běžný den dítěte se sourozenci a bez sourozenců. V čem se budou nejvíce lišit? Uvažuj například, jaké mohou být rozdíly během večeře s rodiči nebo během oslavy narozenin dítěte. Vyjmenuj alespoň dvě výhody a nevýhody, které může mít život jedináčků a život dětí se sourozenci.

Nízký počet dětí v rodinách přináší **výhody i nevýhody**. Čím méně je dětí, tím více mají rodiče času a finančních prostředků na každé z nich. Děti mohou chodit na více kroužků, mají vlastní pokoj, rodiče se s nimi mohou déle učit atd.

Naopak nevýhodou je, že jedináčci nemají tak mnoho příležitostí naučit se vycházet s druhými lidmi. To, co je pro sourozence běžnou zkušeností, si jedináčci složitě osvojují ve škole nebo v zájmových aktivitách.

Ve 20. století se běžnou formou soužití stala tzv. **nukleární rodina**, která je tvořena rodiči a dětmi. Dříve ale bylo obvyklé, že vedle rodičů a dětí žili ve společné domácnosti také prarodiče, strýcové a tety a případně další lidé, kteří ani nebyli biologickými příbuznými. I dnes má většina z nás takovou širokou rodinu, ale jen zřídka s ní žijeme.

Stejně jako v případě sourozenectví, i široká rodina přináší do našich životů jak klady, tak zápory. Soužití s druhými lidmi nás může omezovat, ale zároveň pro nás může být zdrojem zkušeností. Pozorováním nejbližších lidí se učíme rozumět a jednat v náročných situacích, rozvíjíme svoji citlivost vůči potřebám druhých, uvědomujeme si vlastní přání a zjišťujeme, jak je správně prosazovat atd.

Proč se používá pojem nukleární rodina? Nukleární přece znamená jaderný, týkající se jádra. Podívejte se na vymezení nukleární rodiny do kapitoly 3.

Co může přinést život s babičkou a dědečkem v jedné domácnosti? Představ si alespoň tři konkrétní situace. V čem mohou být takové zkušenosti dobré?

V některých zemích je počet narozených dětí omežován zákony, například v Číně, kde se v každé rodině smí narodit pouze jedno dítě. To nutí rodiny, aby se například rozhodovaly, zda chtějí raději dívku, nebo chlapce. V Číně vede politika jednoho dítěte k tzv. genderocidě, kdy matky, vědí-li, že se jim narodí dcera, často podstupují potrat. Důsledkem je, že v Číně existuje první generace, kde je mnohem méně žen než mužů. K čemu taková situace může vést?

Čtvrté a poslední kolo hry začal Lukáš úkolem: „Místa si vymění všichni, kteří nežijí ani s jedním ze svých rodičů.“ Nikdo z dětí se nezvedl. Ale v některých třídách by tomu určitě bylo jinak...

ŽIVOT BEZ RODINY

Většina dětí žije se svými biologickými rodiči nebo alespoň s jedním z nich. Jsou ale i děti, které se svými rodiči z různých důvodů žít nemohou.

Část těchto dětí žije v **dětských domovech**. Ty dnes obvykle fungují tak, že celý dům je rozdělen do jednotlivých velkých bytů, z nichž každý obývá skupinka dětí s několika dospělými, kteří se o ně střídavě starají. Děti s dospělými si společně vaří, uklízí, dělají úkoly – zkrátka žijí podobně jako běžné rodiny.

Vedle dětských domovů je část dětí bez vlastních rodičů v tzv. **pěstounské péči**. To znamená, že existující rodina přijme dítě, které není její vlastní, ale jako o vlastní se o ně stará. Pokud dítě žije v pěstounské rodině, nechává si své původní jméno a jeho biologičtí rodiče, i když se o něj/ni nemohou z různých důvodů starat, mají možnost být s dítětem v kontaktu.

Některé pěstounské rodiny žijí společně v SOS vesničkách. Víte, co to je? Pokud ne, prohlédněte si webové stránky www.sos-vesnicky.cz.

Další část dětí bez rodičů může být adoptována. **Adopce** znamená, že do existující rodiny přijde natrvalo žít dítě, které nemá vlastní biologické rodiče. Adoptivní rodiče dítě přijímají plně za své, což stvrzují mimo jiné i tím, že dítě převeze jejich jméno – nejen že žije v rodině Papouškových, ale samo se Papoušek či Papoušková jmenuje.

To mu pomáhá, aby se skutečně cítilo jako součást rodiny a aby se k němu tak chovalo i okolí.

Když dítě nežije s vlastními biologickými rodiči, může to přinášet do jeho/jejího života mnoho obtížných okamžiků. Je bolestivé zažít ztrátu rodičů a jako malé dítě si zvykat na nové prostředí a lidi, je těžké být „jiný“ než většina kamarádů/ek, kteří mají vlastní rodinu atd.

Navzdory tomu však tyto děti mohou být stejně šťastné a stejně vybavené pro budoucí život jako děti, které žijí v původních rodinách. Láskyplnou péči jim poskytují lidé kolem nich – vychovatelky a vychovatelé v dětských domovech nebo rodiče v pěstounských či adoptivních rodinách.

Děti z dětského domova ve Zlíně

Navíc skutečnost, že děti nežijí u svých biologických rodičů, nemusí být vůbec podstatná. Zvykli jsme si povyšovat biologické příbuzenství nad jakýkoliv jiný vztah. Ovšem rodičovská či sourozenecká láska může existovat mezi lidmi i bez „společné krve“.

Ačkoliv po Lukášově pokynu zůstali všichni sedět a dali tím najevo, že žijí s vlastními rodiči, poté, co Lukáš začal mluvit o biologickém příbuzenství, ozvala se Martina: „Já jsem před rokem zjistila, že můj táta není ve skutečnosti můj táta. On nemohl

mít děti, a tak mámu oplodnili ve spermobance. Když mi to řekli, přišlo mi vtipný, že nám odmalička lidi, co nás potkali, vždycky říkali, jak jsem mu podobná. No, pár dní po té zprávě mi bylo divně. Ale pak mi došlo, že prostě on bude už napořád můj táta, jediný táta. Že nemáme stejný geny, je mi fuk.“

V roce 2007 došlo v moravské porodnici k výměně dvou holčiček. Po devět měsíců žily obě dívky u rodičů, kteří nebyli jejich biologickými příbuznými.

Když se na záměnu dětí přišlo, začali rodiče plánovat, že si holčičky vymění zpátky. Ukázalo se ale, že to pro ně není vůbec snadné, protože milují ty děti, o které se starali, nikoliv ty, které k nim biologicky patří. Představte si, jaké pocity asi museli rodiče zažívat. Jaké existují důvody pro to, aby si děti vyměnili, a jaké pro to, aby děti zůstaly žít ve stejných rodinách jako dosud?

SHRNUTÍ

Lukáš a jeho spolužáci a spolužačky nám představili to nejdůležitější, co bychom měli o dnešních rodinách vědět. Možná v Lukášově referátu nezaznělo příliš mnoho novinek, které byste dosud neznali. Ale určitě stojí za to i o informacích, které už známe, občas přemýšlet z nového úhlu pohledu.

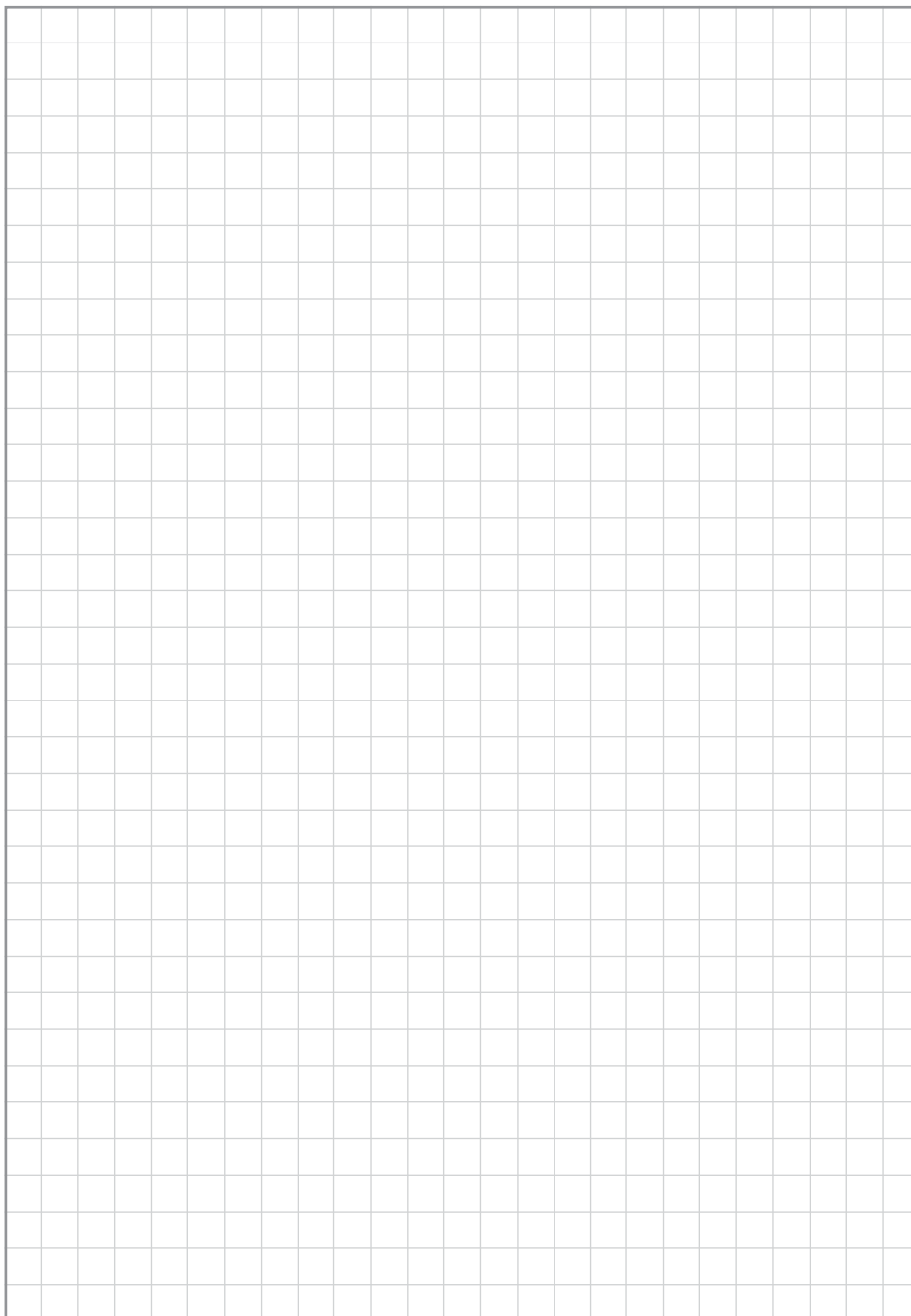
Dnes žijeme v mimořádné době, protože se mnoho věcí kolem nás proměňuje, a to rychleji než kdykoliv dříve. Někdy se může zdát až děsivé, že většina rodin dnes žije o tolik jinak než rodiny našich prarodičů. Ne každá změna je ale změnou k horšímu.

Zda jsou změny dobré či špatné, a tedy zda se jim máme bránit nebo je přijmout, bychom měli poměřovat hlavně tím, zda pomáhají ženám a mužům prožívat spokojenější životy. A protože spokojenost znamená pro každého z nás něco jiného, měly by změny k lepšímu zároveň dělat naše životy svobodnější.

ZÁVĚREČNÉ OTÁZKY

1. Který z následujících párů může uzavřít manželství?
 - a) 19letá zdravá žena a 17letý zdravý muž, který nebyl zplnoletěn soudem
 - b) 26letá zdravá žena a 32letá zdravá žena
 - c) 42letý zdravý muž a 23letá žena zbavená svéprávnosti
 - d) 25letý tělesně postižený muž a 25letá zrakově postižená žena
2. Jaký je rozdíl mezi adopcí a pěstounstvím? Vyjmenujte alespoň tři hlavní odlišnosti.
3. Mohou homosexuální páry vychovávat děti?
 - a) ano, mohou děti adoptovat
 - b) ano, ale pouze vlastní, které jeden/jedna z partnerů/ek zplodil/a mimo homosexuální vztah
 - c) ne, nemohou děti adoptovat a vlastní děti jsou homosexuálním rodičům odebírány
 - d) výchova dětí se řídí naprosto stejnými pravidly jako u heterosexuálních párů
4. Co byste odpověděli člověku, který má tento názor: „Staří lidé by měli být v domově důchodců, protože není zdravé, když jsou s nimi malé děti v příliš častém kontaktu.“
5. Jak je vyřešena péče o dítě po rozvodu rodičů?
 - a) dítě je automaticky předáno do péče matky a otec musí platit výživné, ale nemusí se s dítětem stýkat
 - b) dítě musí být umístěno do péče jednoho z rodičů; který to bude, záleží na jejich finanční situaci; druhý rodič ztrácí vůči dítěti jakékoliv povinnosti
 - c) dítě může být umístěno do péče jednoho z rodičů nebo do jejich střídavé péče; na rozhodnutích o dítěti i finančních nákladech se podílejí oba rodiče
 - d) dítě je v péči toho rodiče, který o ně má momentálně zájem a možnost se starat; dohody o péči uzavírají rodiče průběžně, bez zásahů soudu

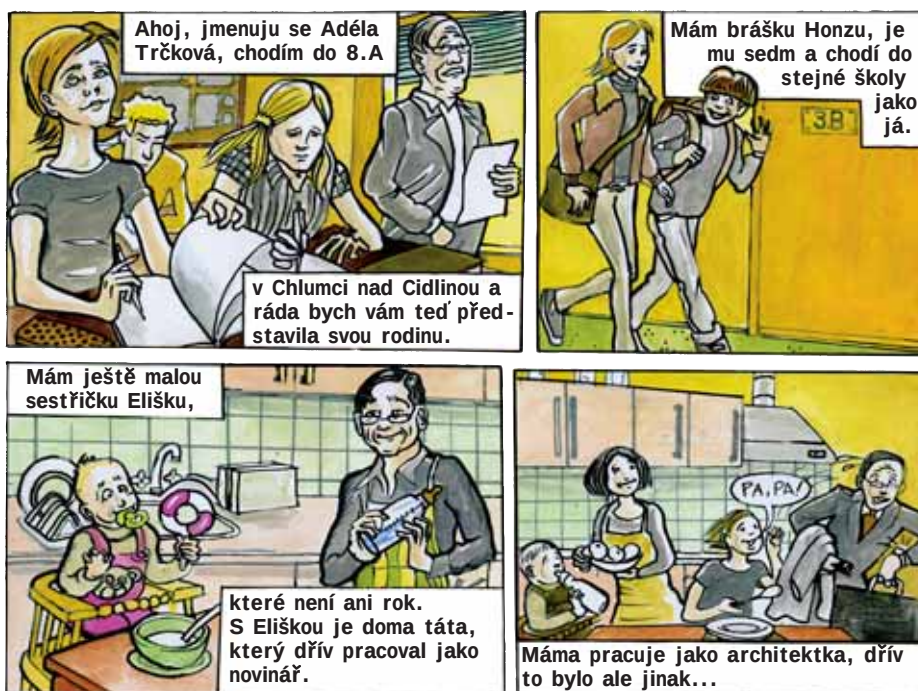

JAKÁ BYLA RODINA V MINULÝCH STOLETÍCH?

Všechno kolem nás se mění. Věci, které dnes považujeme za samozřejmé, ještě před desítkami let neexistovaly – mobilní telefon, mikrovlnná trouba nebo auto s klimatizací. Díky všem těmto změnám se proměnil život jednotlivých lidí i jejich rodin. Změny se však netýkají pouze technických vymožeností.

Vyvíjí se i to, jací lidé patří do rodiny, jak spolu žijí a jak se k sobě chovají. Abychom lépe porozuměli dnešním rodinám, které jsme si představili v předcházející kapitole, je dobré podívat se do historie. Naší průvodkyní při výletech do minulosti bude Adéla. Seznamte se.

Jedno listopadové sobotní odpoledne se Adéla chystá na návštěvu za prababičkou. Návštěvy u ní má ráda, protože prababička vždycky vzpomíná na staré časy a ukazuje jí staré fotografie.

Adéla (A.): Babi, jaké to bylo, když ti bylo tolik co mně?

Prababička (P.): Život byl asi v něčem těžší, ale lidi se spolu víc bavili, zpívalo se, tancovalo, hrály se hry, šily jsme si hadrové panenky. Na druhou stranu jsem neznala a neuměla tolik věcí jako ty.

A.: Musela jsi tenkrát pracovat?

P.: To víš, že ano. Chodila jsem na pole okopávat řepu sedlákům a větším pánům.

A.: Cos dělala, když jsi měla volno?

P.: Chodívaly jsme se s kamarádkami koupat. Plavky tenkrát nebyly, tak jsme si půjčovaly od maminek zástěry. Uvázaly jsme si je na břicho a když jsme vešly do vody, zástěry se nafoukly a my plavaly jako na balónech. Kluci se nám z břehu smáli, protože zástěry jsme měly jenom vpředu!

A.: A o čem jsi tenkrát snila?

P.: Přála jsem si hezké oblečení. Tenkrát byly v módě červené šaty s tečkovaným vzorem. A taky jsem si přála boty. Protože boty se nosily jen příležitostně. Většinou jsme chodili bosky.

„jaktobylo dřív“

Prababiččino vyprávění o minulosti porovnejte se svými životy dnes. Co bylo dříve jiné než dnes? Za domácí úkol se zeptejte svých rodičů a prarodičů, co považují za největší rozdíl mezi dneškem a dobou, kdy byli ve vašem věku. Jak trávili volný čas, co je nejvíce těšilo, čeho se obávali, jak si představovali svoji budoucnost atd.? Jejich odpovědi napište, případně nahrajte na diktafon nebo mobilní telefon. Ve třídě je pak vzájemně porovnejte.

Když se večer Adéla vrátila z návštěvy, přinesla si s sebou krabici starých fotografií. Vydržela si je prohlížet tak dlouho, až nad nimi nakonec únavou usnula. V noci se jí zdály tři sny. V každém z nich se ocitla se svou rodinou v jiném období v minulosti.

Vydejme se nyní s Adélou do historie a podívejme se, jak vypadala a v čem se lišila rodina v minulých stoletích.

VÝLET DO RODINY V 19. STOLETÍ

Je neděle roku 1870. Jsme v domě rodiny Trčkových na kraji Chlumce nad Cidlinou, který je součástí Rakousko-Uherska. Trčkovi jsou poměrně bohatá rodina, i když nemají příliš početné služebnictvo.

Adéla Trčková už tři roky nechodí do školy. Je to mladá slečna, která se doma učí hře na klavír, ručním pracem a vedení domácnosti, protože by se už brzy mohla vdávat. Manželé Trčkovi plánují, že z jejich syna Jana by jednou mohl být právník. O malou Elišku se stará kojná a chůva, i když většina maminčiných přítelkyň kojí sama.

Paní Trčková nechodí do zaměstnání, ale stará se o domácnost. K ruce má služku a kojnou pro Elišku. Praktické věci kolem domácnosti a výchovy má na starosti ona, protože pan Trčka je živitelem rodiny (pracuje jako bankovní úředník). Pan Trčka navíc zastupuje svou ženu v právních úkonech, přispívá do katolického týdeníku a každé úterý v kavárně na náměstí debatuje s dalšími významnými muži o politice. V domě rodiny Trčkových bydlí také neprovdaná sestra pana Trčky Zuzana.

Manželé Trčkovi vychovávají své děti v křesťanské víře. Dbají na jejich zdárný mravní vývoj. Adéla ani Jan se před sebou nepřevlékají ani spolu nespí ve stejném pokoji. Služebnictvo bydlí v oddělené části domu. Děti svým rodičům vykaží.

K večeři se celá rodina sejde v jídelně. Jedí polévku, pečený srnčí hřbet s domácím chlebem a višňový kompot. Po jídle děti poděkují nejdříve matce a potom otci za večeři. Se svíčkami odejdou do svých pokojů. V každém pokoji je v poličce porcelánové umyvadlo a ve džbánu voda. Tu nalijí do umyvadla, opláchnou se a jdou spát.

Jaké role v 19. století měli pan Trčka a paní Trčková? Jaké životní role byly očekávány od Adély a Jana? Vyjmenuj hlavní rozdíly v porovnání s rodinou Trčkových v současnosti.

Až do 19. století se při svatbách zpívala následující píseň, v níž se dávalo najevo, jak mají být v rodinách rozdělené role žen a mužů:

Zakolíbej, Jozífku,
zakolíbej chvíličku,
zakolíbej chvíli,
než vyperu plíny.
Já kolíbat neumím,
za kolíbku se stydím,
zakolíbej sama,
ty jsi jeho máma.

V 18. a 19. století vznikala představa o správné **měšťanské rodině**, která je blízká té, kterou známe ještě dnes. V takové rodině žena pečovala pouze o děti a **domácí krb** a muž byl výhradním **živatelem** a zástupcem rodiny na veřejnosti. Jejich odlišné role byly podporovány představami o odlišných mužských a ženských vlastnostech, tj. že ženy jsou emocionální a muži racionální.

Správná měšťanská žena měla zůstat doma a starat se o domácnost, nikoliv mít své vlastní zaměstnání. Zdůrazňovala se její křehkost a nedostatek síly k náročné manuální i intelektuální práci. Pokud chtěla pracovat, ohrožovala tím postavení svého manžela. Mohlo by se na něj pohlížet jako na někoho, kdo nedokázal svou ženu a děti uživit.

Představa, že ženy jsou křehké, však platila pouze **v některých částech společnosti**. Čím chudší rodina byla, tím více práce musely ženy zastávat – a to nejen v rodině, ale často i mimo ni.

Práce v domácnosti byla v tehdejší době fyzicky náročná. Vždyť neexistovala elektřina, a tedy ani žádné domácí elektrospotřebiče, které by usnadňovaly úklid domácnosti nebo vaření. Navíc **ženy z chudých rodin** musely na venkově pracovat na polích a ve městech byly zaměstnány v továrnách či dokonce v dolech.

Děti musely zastávat **těžkou práci** zhruba od 12 let. V případě dívek to byla mnohdy práce nejnamáhavější a nejhůře placená, protože jim více než chlapcům chybělo odborné vzdělání. Pokud totiž rodina měla prostředky na podporu vzdělání některého ze svých dětí, vybrala si většinou chlapce.

Racionální a emocionální

Racionální znamená rozumový, uplatňující logiku. Emocionální znamená citový, zahrnující city. Obě slova se často chápou jako protiklady. Vlastnosti, které vyjadřují, se údajně navzájem vylučují – kdo je racionální, nemůže být emocionální, a naopak. Ve středověku, na rozdíl od dneška, lidé emocionalitu nespojovali výhradně se ženami, ani racionalitu výhradně s muži. Také v některých současných společnostech nejsou tyto dvě charakteristiky spojovány s ženami, nebo s muži, ani nejsou vnímány jako opačné vlastnosti.

V historii existuje řada příkladů lidí, kteří se nechtěli podřizovat představě o tom, jak mají ženy a muži žít. Například manželé Condorcetovi, kteří žili v 18. století a měli dceru Elisou. Na rozdíl od tehdejší společnosti věřili, že ženy jsou stejně inteligentní a hodnotné bytosti jako muži. Proto si přáli pro svou dceru jinou budoucnost, než jaká tehdy čekala většinu dívek. Když byly Elise čtyři roky, J. A. Condorcet jí napsal dopis, ve kterém svou dceru povzbuzoval, aby se vzdělávala a jednou dokázala být finančně nezávislá a svobodná. Tento dopis i ostatní Condorcetovy spisy dokládají, jak pokrokové názory tento filosof měl.

Zkus najít na internetu informace o dalších významných ženách a mužích, kteří se dokázali prosadit proti dobovým zvyklostem. Například Františka Plamínková, Anna a Albína Honzákové či John Stuart Mill.

SHRNUTÍ: CO VÍME O RODINÁCH V 19. STOLETÍ?

- Pracovní a rodinný život lidí probíhal na oddělených místech (podobně jako dnes). To platilo zvláště ve městech, kde většina lidí pracovala v továrnách.
- Začínala vznikat tzv. nukleární rodina, která je tvořena pouze otcem, matkou a dětmi. Muž byl výhradním živatelem rodiny a její symbolickou hlavou a žena se starala o domácnost a výchovu dětí. V chudých rodinách ovšem ženy musely také pracovat pro výdělek.
- Rodinný život byl soustředěn zejména kolem dětí. Dětství je považováno za výjimečné období v životě člověka, kdy je potřeba o něho pečovat, vytvářet mu zdravé a čisté zázemí, rozvíjet jeho schopnosti.
- Rodina začala být vnímána jako osobní a intimní prostor. Tomu odpovídalo i členění domů. Ložnice, salon, dětské pokoje atd. byly samostatné místnosti.
- Schopnosti žen a mužů byly považovány za natolik rozdílné, že ženám bylo zakázáno studovat na vysokých školách či zastávat odborné profese. Muži naopak nebyli považováni za schopné péče o domácnost a děti.

- » Mezi běžné důvody k uzavření sňatku nepatřila jen láska, ale mnohem častěji se svatba konala kvůli zajištění rodového majetku nebo jména, zabezpečení dcery, náhlému těhotenství apod.

Nukleární rodina

Nukleární rodina je samostatnou rodinnou jednotkou, kterou tvoří pouze dvě generace: generace rodičů a jejich dětí. Tato podoba rodiny vznikla v důsledku změn ve způsobu života, práce i celé společnosti, ke kterým docházelo v průběhu 18. a 19. století. Před tím lidé většinou žili ve velkých rodinách, které zahrnovaly více generací, širší příbuzenstvo a dokonce i osoby, které nebyly příbuznými.

„hračkydřívadnes“

Dívky a chlapci byli v minulosti od mala připravováni na odlišné životní dráhy, a to už například prostřednictvím rozdílných hraček – pro chlapce byly určeny koníci a meče, pro dívky rozličné panenky. S jakými hračkami si dívky a chlapci hrají dnes? Ve třídě se rozdělte na dvě skupiny. Jedna bude mít za úkol navštívit několik obchodů s hračkami a zjistit, jaké hračky jsou určeny dívkám a jaké chlapcům. Druhá skupina zjistí pomocí rozhovorů s nejméně 20 lidmi, s jakými hračkami si dnes dívky a chlapci hrají. Ve třídě pak svá zjištění porovnejte. Mohou hračky ovlivnit další život dívek a chlapců?

VÝLET DO RODINY V 17. STOLETÍ

Je pondělí roku 1658. Rodina Pavla Trčky žije na statku na venkově. Je to velká čtrnáctičlenná domácnost, kterou tvoří manželé Lída a Pavel Trčkoví, děti Adéla, Jan a Eliška, Pavlova sestra Zuzana, Lídina prababička, Pavlovi rodiče, dvě děvečky a tři čeledíni. Adéla s rodinou nebydlí, protože pracuje v Chlumci jako služebná. Jan chodí v zimě do školy na místní faru. O malou Elišku se starají ti, kdo zrovna mají čas.

Pavel je hlava rodiny a často si po nocích dělá starosti, co kdyby byla neúroda nebo vypukla válka, jak by pak nakrmil svou velkou rodinu? Jeho úkolem je dohlížet na svou ženu, vychovávat své děti a pečovat o své služebnictvo. Lída se stará o domácnost, čeleď a děti. Je sice podřízená manželovi, ale má možnost nezávisle rozhodovat v oblastech, které řídí.

Dům Pavla Trčky má několik prostorných místností, které plní řadu funkcí. Ve stejných místnostech se jí, spí, pracuje, přijímají návštěvy a třeba i tancuje. Je to hlučný dům, kde se setkávají v průběhu dne rodinní příslušníci, služebnictvo, přátelé, sousedé, lidé, kteří přišli dojednat obchody...

Když se večer sejde celá rodina k večeři, všichni si dají smažená vejčička s chlebem namazaným tvarohem a k tomu pijí pivo. Po večeři hrají společně kostky. Ne dlouho, protože se brzy stmívá a rodina si nemůže dovolit propálit příliš mnoho svíček. Když

jdou večer spát, uloží se děti i dospělí vedle sebe, čeleď spí ve stejných místnostech jako rodina hospodáře.

Porovnej rodinu v 19. a v 17. století a napiš nejméně pět rozdílů mezi nimi. Diskutuj s ostatními ve třídě o nalezených rozdílech a shodách.

V 17. století se **výchova** dětí od té dnešní velmi lišila. Děti byly téměř od narození součástí života dospělých, se kterými sdílely stejné oblečení, jídlo, práci i zábavu. Nepředpokládalo se, že dítě potřebuje nějaké zvláštní zacházení.

Do doby, než začaly děti chodit a mluvit, staraly se o ně většinou matky. Když děti povyrostly, začali se o ně zajímat ve větší míře i jejich otcové. Poté se na výchově podíleli **oba rodiče víceméně stejnou měrou**; oba vykonávali svoji práci kolem domácnosti či hospodářství a přitom dohlíželi na děti.

Do výchovy ovšem vstupovali i další lidé, například starší dcery, prarodiče, děvečky, kojné a chůvy (pouze v majetnějších rodinách) – zkrátka ti, kdo na to měli čas.

Přibližně v 17. století se ale začaly objevovat první hlasy, které tyto výchovné praktiky kritizovaly. Ve společnosti se začalo uvažovat o tom, jaké by mělo být ideální prostředí pro výchovu dětí a jaké mohou být důsledky nesprávné výchovy. Postupně se začal prosazovat dnes běžný názor, že **co je dobré pro dospělé, nemusí být vhodné pro děti**.

V prvních spisech o výchově dětí se objevovaly například následující rady rodičům:

- děti by neměly vyrůstat jako dříví v lese a všechno dělat spolu s dospělými
- děti by neměly hrát karetní a jiné hazardní hry jako dospělí
- děti by neměly recitovat slova odrhovaček, které se zpívají v šencích a na zábavách
- dospělí by před dětmi měli mluvit slušně a chovat se cudně
- dospělí by neměli nechávat děti spát ve stejných místnostech, kde spí oni sami a služebnictvo
- dospělí by neměli své děti posílat na dlouhé roky do učení nebo do služby, ale raději do školy, kde je dítě lépe chráněno před neřestmi, které by jinak vidělo u dospělých

Chodit do školy nebylo v 17. století ještě povinností; povinnou školní docházku u nás zavedla až Marie Terezie o sto let později. Nicméně školy existovaly a některé rodiny

do nich své děti posílaly. Vzdělání ale tehdy bylo považováno za užitečné pouze pro chlapce.

Hlavním místem, kde se děti učily, byla rodina. V bohatších rodinách mohli mít domácí učitele, zatímco v chudších rodinách se děti učili tím, že napodobovaly dospělé.

Jedním z prvních lidí, kteří zdůrazňovali, že číst, psát a počítat by se měli naučit chlapci i dívky, byl Jan Amos Komenský. Zjisti o jeho životě a názorech co nejvíce informací.

Přečtete si, co se psalo v jednom francouzském manuálu pro rodiče ze 17. století, který přinášel nové nápady ohledně výchovy dětí. Všimněte si, že manuál je zaměřený pouze na výchovu chlapců.

Každý večer by měli rodiče posoudit, jak se chlapec přes den choval. Pokud se choval jako správný muž, měli by ho rodiče umýt a políbit. Pokud se dopustil lehčích prohřešků, měli by ho rodiče napomenout. Pokud se dopustil hříchu, jako je rouhání, krádež nebo lhaní, pokud odmouval nebo se pral, měl by být zmrskán. Pak má popřát svým rodičům dobrou noc a jít odpočívat. V posteli by si už neměl s nikým povídat. Měl by být úplně přikrytý. Neměl by spát ani na břiše, ani na zádech, ale na boku. Měl by spát v košili, protože je to slušné...

SHRNUTÍ: CO VÍME O RODINÁCH V 17. STOLETÍ?

- Postavení lidí se odvíjelo od sociálního původu a pohlaví. Věřilo se, že uspořádání společnosti je odrazem božího řádu, a člověk se mu proto nesmí protivit.
- Rodiny byly početné (mnohem více než rodiny v 19. století). Do rodiny patřili všichni, kteří bydleli a pracovali v jednom domě, kromě rodinných příslušníků tedy i sloužící čeled.
- Dům nesloužil jen k bydlení rodiny, ale i k obživě. Uvnitř domu nebyly pokoje rozdělené podle svých funkcí, ale všichni spali, jedli i pracovali ve společných místnostech. Potřeba soukromí nebyla tehdy tak silná jako dnes.
- Na chodu hospodářství se podíleli stejnou měrou oba manželé. Práci mezi sebou měli rozdělenou, ale v lecčems se mohli zastoupit. Ženy mohly jednat za své manžele a po ovdovění dokonce mohly samy obchodovat či se starat o dobytek. Platí však, že hlavní slovo měl v rodině i v obci muž. Nesl za svou rodinu právní i hmotnou odpovědnost.
- V průběhu 17. století se mnoho zvyklostí začalo měnit. Rodinný život se postupně soustřeďoval více na děti, které byly nově vnímány jako nevinné a ovlivnitelné okolím. Rodiče byli vedeni k tomu, aby se více zajímali o výchovu, posílali své děti do školy a žádné ze svých dětí neupřednostňovali před druhým.
- Většina mužů a žen vstupovala do manželství, ačkoliv důvodem většinou nebyla láska. Manželství nemohlo být rozvedeno. Protože ale lidé často umírali v mladém

věku (kvůli častým porodům, nedostatečné hygieně, válkám, epidemiím atd.), vdovec nebo vdova se většinou znovu oženil/vdala. Průměrný věk dožití v 17. století byl čtyřicet let.

VÝLET DO 14. STOLETÍ

Je čtvrtek 14. září 1360, svátek Povýšení svatého Kříže. Jsme v rodině rolníka Pavla, řečeného Trčka. Jeho dcera Adléta se nedávno vrátila ze služby na statku, kde pracovala čtyři roky jako děvečka. Syn Jan se naopak do služby právě chystá. V rodině žije a pracuje také čeledín.

Ani Adléta, ani Jan nechodili do školy a nepůjde tam ani nejmladší Eliška. Ta zatím tráví většinu času v proutěném koši na stromě, kam ji Pavlova žena Lída chodí kojit v přestávkách mezi prací na poli. Protože manželé nepoužívají žádnou antikoncepci, Lída bývá skoro každé dva roky těhotná. Ne všechny děti ale přežily.

Rodina bydlí v chalupě se dvěma místnostmi. V postelích spí i několik lidí najednou; je to praktické, protože se alespoň v zimě mohou vzájemně zahřívat.

Rodina chodí pravidelně do kostela, který je nejen místem modliteb, ale také setkání s ostatními lidmi a různých slavností. Slýchají tam, že by měli zachovávat počestný život a že sex slouží pouze k plození dětí. Protože se ale oba oddávají tělesné touze i ve dnech, které církev nepovoluje, bojí se občas pekla. Strach překonávají tím, že se kají a někdy si kupují odpustky.

Lída a Pavel toho o sobě v den svatby věděli hodně. Lída věděla, že Pavel nepije, je pracovitý, v hospodářství šikovný. Pavel věděl, že Lída je počestná a nebojí se práce. To stačilo k tomu, aby uzavřeli manželství.

Na konci dne stráveného na poli se rodina sejde u večeře. Na stole je jedna velká mísa s kaší, kterou si všichni nabírají dřevěnými lžícemi. Lída i Pavel projevují svou lásku nejvíce Janovi, který dostává největší porce jídla ze všech sourozenců. Na otázku, kolik mají dětí, odpovídají, že mají jednoho syna.

Porovnej výchovu dětí ve 14. století a dnes. V čem se shoduje a v čem liší? Bylo v tehdejší výchově něco, co z dnešního pohledu považujeme za škodlivé, nesprávné, a naopak?

Ve 14. století by byli manželé Trčkovi jednoduše Lída a Pavel. Nepoužívalo se označení pan a paní Trčkovi. Je to proto, že tituly „pán“ a „paní“ byly v té době vyhrazeny pouze šlechtě. Lidé byli nazýváni svým křestním jménem; příjmení, jak je známe dnes, v té době ještě neexistovala. Namísto toho lidé někdy dostávali přídomky podle svých vlastností nebo činů. Tak například Pavel, řečený Trčka, získal svůj přídomek na základě své výšky.

Dnes jsou lidé označováni jako „pan“ a „paní“ a mladé ženy mohou být nazývány „slečny“. Rozlišování mezi „paní“ a „slečnou“ mělo původně napovědět o dotyčné ženě, zda je už zadaná, nebo ještě „k mání“. Je podle tebe informace o tom, zda je mladá žena vdaná nebo svobodná, důležitá? Je možné podobně odlišovat ženaté a svobodné muže?

Ve středověkých rodinách se běžně dávala **přednost chlapcům před dívkami**. Dívky byly pro svoji rodinu břemenem. Aby se vdaly, museli jim rodiče opatřit věno. Poté ale stejně odcházely žít a pracovat do rodiny muže. Pokud se nevdaly, zůstávaly až do stáří v původní rodině.

Nejvíce hýčkanými dětmi byli **nejstarší synové**, kteří měli v dospělosti převzít po rodičích hospodářství nebo řemeslo. Mladší synové většinou vstupovali do armády nebo do církve, případně zůstávali pracovat v domě staršího bratra. Ten měl za povinnost postarat se nejen o své svobodné sourozence, ale zejména o rodiče, až zestárnou. V té době neexistovaly žádné domovy důchodců a rodiče tak byli plně **odkázáni na pomoc svých dětí**.

V mnoha pohádkách vystupují tři synové. Který z nich obvykle dosáhne štěstí? Jak to bylo ve středověkých rodinách ve skutečnosti?

SHRNUTÍ: CO VÍME O RODINÁCH VE 14. STOLETÍ?

- Rodina měla řadu funkcí, které dnes nahrazují různé organizace. Nejdůležitějšími byla funkce materiální (zajištění střechy nad hlavou a jídla), reprodukční (zachování rodu, rodového jména a majetku) a pečovatelská (starost o nemocné a staré členy rodiny).
- Velký vliv na život rodiny měla církev, která dohlížela na všechny důležité životní události: křest dítěte, svatbu, pohřeb.
- Rodina byla totožná s domácností. Do rodiny patřili všichni lidé, kteří žili v jednom domě – hospodář, hospodyně, děti, prarodiče, svobodné tety a strýcové, čeleď nebo tovaryši.
- Úloha mužů a žen se lišila, ale některé činnosti vykonávali muži i ženy společně. Muž-hospodář byl hlavou rodiny, byl zodpovědný za hmotné zabezpečení rodiny a za chod hospodářství a měl rodinu chránit. Žena byla zodpovědná zejména za dům, děti, čeleď a domácí zvířectvo.
- Děti se rodilo hodně, ale jen menší část z nich se dožila dospělosti. Zřejmě i proto měli rodiče k dětem jiný vztah než dnes. Děti nebyly středem jejich života. Mezi dětmi existovaly nerovnosti, protože rodiče dávali najevo, že některé jsou pro ně důležitější (zejména nejstarší synové).
- Děti nechodily do školy. Vzdělání se předávalo v rodině ze starší generace na mladší, „v učení“ nebo „ve službě“, což znamenalo několik let života v cizí rodině.

„mojerodina“

Při hodině dějepisu nebo výtvarné výchovy si prohlédněte dobové portréty lidí z různých historických období a všimněte si způsobu oblékání, líčení apod. Následující hodinu si přineste fotografii, na které je celá vaše rodina. Fotografie naskenujte a v programu pro úpravu obrázků změňte portrét své rodiny tak, aby se z vás stala rodina v minulém století. Dokreslete jiné prostředí, šaty, účesy. Můžete takto se svou rodinou navštívit více století a zkusit nahlédnout i do budoucnosti.

ZPĚT DO SOUČASNOSTI

Viděli jsme, že rozdílů mezi rodinným životem v minulosti a dnes je celá řada. Dva z nejdůležitějších se týkají sdílení emocí a větší svobody.

Zatímco dříve měla rodina hlavně ekonomickou úlohu, protože zajišťovala svým členům živobytí, dnes je většina rodin založena na **sdílení emocí**. Za jediný správný důvod k uzavření manželství považujeme lásku.

Dříve rodina představovala pro své členy větší jistotu. Lidé neměli příliš velkou možnost zvolit si život, jaký si přáli. Dnešní rodina není tak stabilní jako dřív. Manželství, ve kterých lidé k sobě přestanou cítit lásku, se rozpadají. Proto je třeba, aby lidé o své vztahy pečovali a vzájemnou lásku neustále přizívali.

Na rozdíl od minulosti máme dnes **větší svobodu** uspořádat si život podle svého. Díky této svobodě dnes můžeme vidět mnoho různých typů rodin, které si lidé uzpůsobili tomu, co jim osobně vyhovuje.

Tak to udělali i rodiče Adély Trčkové a její kamarádky Petry. Petřina maminka je na mateřské dovolené a zároveň se stará o domácnost a Petřin tatínek chodí do práce a živí rodinu. Oba zastávají tradiční role: žena je pečovatelkou, muž živitelem rodiny. S takovým rozdělením rolí Petřina rodina nenarazila na problém ani ve svém okolí, ani v zaměstnání.

Jak víme z úvodu, Adělini rodiče se rozhodli pro **netradiční model**. Tatínek doma pečuje o dítě a maminka vydělává peníze. Oba za své rozhodnutí bohužel sklidili kritiku. Paní Trčkovou označují lidé ve městě za jejími zády za „krkavčí matku“, pan Trčka je pro některé své bývalé kolegy „bačkora“. Kritizovány nejsou jejich skutečné schopnosti, ale to, že svým chováním nezapadají do představy tradiční rodiny a tradičních mužských a ženských rolí.

Co si myslíš o rodinách Adély a Petry? Diskutuj o tom se spolužáky a spolužačkami. Znáš ve svém okolí nějaké muže na rodičovské dovolené?

Co podle tebe znamená slovo tradice? Jaké jsou klady a zápory předávání neměnných tradic z generace na generaci? Jak podle tebe vypadají tradiční mužské a ženské role v rodině?

Potvrzuje výjimka pravidlo?

Lidé mají různé schopnosti a dovednosti, které nesouvisí s tím, zda se narodili jako dívky, nebo jako chlapci. Pokud se však někdo nechová jako typický chlapec/muž nebo typická dívka/žena, označujeme jejich chování za výjimku. Tím dáváme najevo, že jejich chování není až tak úplně normální. Ve skutečnosti existuje řada mužů, kteří se dokáží skvěle postarat o děti, a naopak spousta žen, pro které je jejich práce ze všeho nejdůležitější. Lidé jsou různí a jejich životní volby bychom měli respektovat jako stejně hodnotné.

„rodinapříštího století“

Ve třídě se rozdělte do několika menších skupin. V každé skupině diskutujte o tom, jak se bude pravděpodobně vyvíjet rodinný život v budoucnosti a jaký vývoj byste si vy osobně přáli. Nakreslete nebo jinak ztvárněte svoji představu rodiny Adély Trčkové ve 22. století. Zamyslete se nad postavením žen a mužů v rodině, rozdělením domácích prací, uspořádáním pracovního a osobního života, přístupem celé společnosti k rodinám atd. Poté porovnejte představy jednotlivých skupin.

Ahoj, tady ještě jednou Adéla. Než se rozloučíme, chtěla bych se s vámi podělit o myšlenky, které se mi přes noc rozležely v hlavě. Uvědomila jsem si, že je jen na mně, jaký život si vyberu. Mám větší svobodu, než měli lidé dřív. Ale taky mám proto za svůj život větší zodpovědnost. Než budu dospělá, měla bych zjistit, jestli a jakou rodinu chci, a pak se snažit své představy naplnit. Doufám, že mi moje sny vyjdou. A vám ty vaše taky! 😊

SHRNUTÍ

Výlety do minulosti nám ukázaly, jak se postupně vyvíjel rodinný život až do dnešní podoby. Často si myslíme, že hlavní rozdíl mezi současnými a minulými rodinami je v tom, jak se lidé oblékali a jaké nástroje používali. Jistě, technické vynálezy (elektřina, lednice, pračka, televize) velmi ovlivnily náš životní styl.

Velké rozdíly však existují i v tom, jak lidé o svých

životech uvažovali, co si přáli, co k sobě cítili a jak se k sobě chovali. Je užitečné uvědomit si, že lidé v různých obdobích považovali za správné a přirozené zcela jiné věci. Díky tomu vidíme, že i naše dnešní zvyklosti se vyvíjejí a lze je měnit.

Dnes, mnohem více než kdy dřív, si můžeme zařídít život podle vlastních představ. Jak na to? Je důležité důvěřovat vlastním schopnostem, nebát se měnit některé zažitě představy, ale zároveň respektovat životní volby ostatních lidí.

ZÁVĚREČNÉ OTÁZKY

1. Jaký byl a dosud je rozdíl mezi obvyklým životem rodin na venkově a ve městě?
2. Jakou hlavní změnu přinesla povinná školní docházka dětí do života rodin?
 - a) Děti byly vzdělanější než rodiče, kteří se od nich mohli poučit.
 - b) Děti se nemohly v takové míře podílet na domácích pracích.
 - c) Rodiče se snažili, aby děti ve škole dělaly rodině dobrou pověst.
3. Co to je nukleární rodina?
 - a) rodina zahrnující nejméně tři generace – prarodiče, rodiče a děti
 - b) rodina zahrnující pouze dvě generace – rodiče a děti
 - c) rodina zahrnující pouze jednu generaci – bezdětný manželský pár
4. V minulosti bylo obvyklé, že muž byl považován za hlavního živitele rodiny. Změnila se tato představa poté, co ženy začaly chodit do zaměstnání a mít svůj vlastní výdělek?
5. Dnešní otcové dostávají své děti do péče po rozvodu mnohem méně často než matky. Proč to tak podle tebe je? Jaké bylo v historii postavení otce v rodině?

ÚLOHY ŽEN A MUŽŮ V RODINĚ

Ve většině současných českých rodin spolu žijí ženy a muži, dívky a chlapci. Úlohy, které coby muži a ženy v rodinách zastávají, se v mnohém liší. Často se zdůvodňuje tím, že tak je to dáno od přírody.

Jsou však i rodiny, kde rozdíly mezi postavením žen a mužů neexistují nebo jsou jiné než obvykle. Z toho vyplývá, že na přírodu se často jen vymlouváme. V této kapitole si ukážeme, jak jinak můžeme přemýšlet a uspořádat náš život v rodině. Pomůže nám k tomu příklad rodiny Terezy a Matěje.

Role žen a mužů v rodině je široký pojem. Máme jím na mysli jakékoliv ženské či mužské chování v rámci rodiny, které má pomáhat tomu, aby rodina fungovala, nebo je ostatními očekáváno. Může se to týkat vztahů s druhými lidmi, domácích prací, materiálního zajišťování rodiny, udržování rodinných tradic atd.

Obvyklou představou je, že role žen a mužů v rodině se musí doplňovat. Za ideál se považuje kombinace protikladných vlastností – například rozum a cit, přísnost a mírnost. Jedna charakteristika je pak spojována se ženami, zatímco druhá s muži.

Toto doplňování však často nefunguje. Mnoho lidí má v sobě obojí a zároveň mnoho lidí žije ve šťastném vztahu s druhým člověkem, který je podobný jim samotným. Není proto dobré propadnout představě, že správné je jediné to, když jsou ženy nějaké a muži opační.

V sociologii a psychologii dlouhou dobu panovalo přesvědčení, že muži v rodinách zastávají instrumentální funkci (zajišťují rodinu materiálně, realizují se zejména mimo rodinu, přinášejí do rodiny řád, jsou přísnou autoritou) a ženy expresivní funkci (starají se o chod domácnosti, poskytují emocionální podporu všem v rodině, realizují se výhradně uvnitř rodiny).

Aby rodina fungovala, musí v ní být údajně vždy zastoupeny obě role. Pokud chybí nebo pokud se chování žen a mužů v rodině prolíná tak, že obě role nejsou jasně odděleny, rodina se dostává do krize a rozpadá se. Tak to prý funguje od pravěku, odvíjí se to od pohlavních rozdílů a lidé to nemohou změnit. Několik desítek let lidé této teorii věřili. Dnes je však zřejmé, že tato teorie není správná. V mnoha společnostech existuje jiné uspořádání rodin, které dobře fungují. I u nás se podoba rodiny mění, a to ne ve všech ohledech k horšímu.

KDO PEČUJE O RODINU A DOMÁCNOST?

Stejně jako v kterékoliv domácnosti, i u Starých musí být vykonávána řada činností: nakupování, vaření, mytí nádobí, luxování, utírání prachu, praní a žehlení prádla, vynášení odpadků, vyměňování žárovek, utahování kohoutků, zatloukání hřebíků, vyřizování záležitostí na úřadech, pomoc dětem se školní přípravou...

Obvykle všechny domácí práce nevykonává jeden člověk, ale na některých z nich se v různé míře **podílejí jednotliví členové a členky rodiny**. Nejprve bývá většina činností obstarávána rodiči; čím jsou ale děti větší, tím více se na nich podílejí.

Jak jsou domácí práce rozděleny v tvé rodině? Sestav seznam všech domácích prací, které u vás doma byly udělány minulý týden. Připiš k nim, kdo je obvykle vykonává.

Seznam domácích prací, které mají na starosti pan Starý a paní Stará, je stejně dlouhý. Čas, který jim musí věnovat, je ale jiný. Odpad v dřezu se rozbije jednou za půl roku, zatímco večere se vaří každý den. Z toho, co nám popsali Matěj a Tereza, se zdá, že:

- paní Stará dělá obvykle aktivity, které probíhají téměř každý den
- pan Starý zajišťuje činnosti, které jsou méně časté

Odhadni, kolik hodin týdně tráví domácími pracemi jednotliví lidé v tvé rodině. Vyjdi ze seznamu činností z minulého úkolu.

Je jasné, že paní Stará tráví prací v domácnosti víc času než pan Starý. Podle výzkumu je tomu tak ve většině domácností. Například Sociologický ústav Akademie věd ČR v roce 2005 zjistil, že ženy se podle vlastních odhadů věnují domácím pracím v průměru 4,1 hodiny týdně, zatímco muži pouze 1,8 hodiny týdně.

Tento rozdíl ještě vzroste, když započteme také čas, který rodiče tráví péčí o děti či další členy rodiny. Jak ukázal tentýž výzkum, v případě žen je to 5,3 hodiny týdně, zatímco u mužů jen 2,2 hodiny týdně.

Jak jsou domácí práce rozděleny v rodinách s oběma rodiči a jedním či více dětmi, které znáte? Zeptejte se alespoň dvou žen a dvou mužů, kteří žijí se svými partnery/kami a mají děti, kolik času týdně přibližně tráví domácími pracemi. Neprozrazujte jim předem, jaké údaje zjistily výzkumy. Jejich odhady přinesete do třídy a vzájemně je porovnejte. Spočítejte, kolik hodin domácích prací týdně odhadují v průměru ženy a muži. Liší se váš výsledek od sociologického výzkumu?

V rodině Starých se kromě rodičů na činnostech v domácnosti podílejí také obě děti – Tereza a Matěj. Oba jsme požádali, aby nám popsali, jaké práce doma obvykle dělají.

Tereza: Pomáhám mámě v kuchyni při vaření. Někdy dokonce zkouším vařit sama, ale to je vždycky risk, jestli vůbec budeme mít oběd. No, když to nevyjde, tak jdeme na pizzu 😊. Po jídle většinou s bráchou myju nádobí. Uklízím si svůj pokoj. Teď už mi do něj rodiče nesmí chodit, jen když zatukají a já je pozvu dál. Ale chodí docela často a vždycky komentují, jestli tam mám pořádek. Ale já ho tam většinou mám! Pak máme s bráchou služby na utírání prachu a vynášení odpadků – každý týden já dělám jedno a brácha druhý.

Matěj: Doma mám na starosti našeho psa – hlídám, aby měl vodu a žrádlo, a chodím s ním na procházky. Pak taky pomáhám tátovi v dílně. On tam třeba spravuje dveře a občas potřebuje, abych tam byl s ním a třeba něco podržel nebo natřel a tak. Říkal jsem si, že zkusím možná i něco sám vyrobit, třeba na Vánoce nějaký svícen. Pak musím mýt nádobí, ale to hrozně nesnáším. Už bychom měli myčku. A taky musím utírat prach a chodit s košem, ale to se střídáme se sěgrou.

„Jáaségra/jáabrácha“

Které domácí práce máš ve vaší rodině na starosti ty? Vypiš je a porovnej s těmi, které vykonávají Matěj a Tereza. Děláš jich více, nebo méně než oni? Je seznam domácích prací, které máš na starosti ty, podobnější seznamu Terezy, nebo Matěje? Proč tomu tak asi je? Je rozdělení domácích prací mezi Terezu a Matěje spravedlivé? Považuješ rozdělení prací ve vaší rodině za spravedlivé? Pokud ne, jaké jiné rozdělení by podle tebe bylo správné? Své zkušenosti a názory porovnej s ostatními ve třídě.

Když si vybavíme všechny činnosti, které vyjmenovali rodiče i děti v rodině Starých, je zřejmé, že řada domácích prací ve výčtu chybí. Například žehlení nebo mytí oken. Nechybí ovšem proto, že by na ně zapomněli. Ani jednu z těchto činností totiž u Starých nedělají. To ale neznamená, že mají špinavá okna a chodí ve zmačkaném oblečení. Na tyto domácí práce si totiž sjednávají výpomoc. Jednou týdně k nim chodí člověk, který jim za odměnu pomáhá. I když si většinou představíme, že takovou práci dělají ženy (jako na obrázku), u Starých je to naopak muž.

Uveď dva důvody pro a dva důvody proti placené pomoci v domácnosti. Jaký je tvůj názor?

V současnosti stále více rodin využívá možnost najmout si **na některé domácí práce výpomoc**. Dříve bylo něco takového neobvyklé, jednak proto, že málo lidí tyto služby v domácnosti nabízelo, ale také jich málo lidí chtělo využívat. Často se styděli přiznat, že výpomoc v domácnosti potřebují.

Dnes si ale lidé začínají uvědomovat, že když mají časově náročné zaměstnání, není ostudou tyto služby využít. Získají tím více času pro sebe a své nejbližší.

Sladování pracovního a osobního života

Do života každého člověka, ženy i muže, patří jak zaměstnání, tak i rodina a vlastní koníčky. Pracovní a osobní život není vždy snadné skloubit. Abychom byli spokojení, je to však nutné. Ve společnosti proto existují různá opatření, která mají pomoci ženám, ale také mužům, aby se mohli/y dostatečně věnovat jak svému povolání, tak i své rodině, přátelům, koníčkům atd. Mezi tato opatření patří například možnost uzpůsobování pracovní doby, práce na částečný úvazek, placená výpomoc v domácnosti atd.

My jsme přestali mýt okna před dvěma roky a žehlit před rokem. Naši byli hrozně unavení, občas se hádali a byli protivní. Jednou jsme udělali domácí radu, co změnit, aby měli víc volného času, a mohli jsme třeba i během týdne chodit do lesa. Udělali jsme seznam domácích prací a každý napsal, které z nich nemá vůbec rád. Shodli jsme se na žehlení a mytí oken. A pak jsme přemýšleli dál, co s tím – buď přestaneme mýt okna, nebo si na to někoho najmeme. Vyhrálo řešení B. ☺ A je to super.

„hitparádaprací“

Každý ve třídě dostanete tři lístečky. Nadepište je čísla – 1, 2, 3. Na každý lísteček odpovíte jednu z otázek: 1. Kterou domácí práci děláš rád/a? 2. Která domácí práce ti nevdá? 3. Kterou domácí práci nemáš rád/a a chtěl/a by ses jí zbavit? Ke každé odpovědi připojte informaci, zda jste dívka, nebo chlapec. Lístečky seberte a rozdělte na tři hromádky. Ve třídě vytvořte tři skupiny. Každá dostane jednu hromádku odpovědí. Všechny je přečtete a uspořádejte podle počtu. Který postoj je nejčastější? Proč asi? Udělejte hitparádu nejoblíbenějších a nejméně oblíbených domácích prací. Liší se dívčí a chlapecká hitparáda? Pokud ano, proč?

CO VĚTŠINOU DĚLAJÍ ŽENY A CO MUŽI?

V rodině Starých mají domácí práce dobře rozdělené – každý dělá něco a jen v některých aktivitách se střídají podle toho, na kom je právě řada.

Rozdělit předem domácí práce tak, že každý člen/ka rodiny pravidelně vykonává některé z nich, je jeden způsob, jak můžeme zajistit, aby všechny důležité úkoly byly splněny.

Druhý způsob je, že každý může dělat všechny domácí práce a vždy se domlouvají, kdo bude právě v daný den vykonávat jednotlivé činnosti podle toho, jak mají čas a náladu.

Jaké jsou podle tebe výhody a nevýhody obou způsobů rozdělování domácích prací v rodině?

Když jsou **práce dopředu rozdělené**, má to

- výhody: každý ví, co má na starosti, a nemusí se na tom domlouvat s druhými
- nevýhody: protože určitou domácí práci vykonává vždy jen jeden člověk, ostatní ji neovládají, a v případě nemoci nebo nepřítomnosti tohoto člověka domácnost přestává fungovat

Když se **práce rozdělují různě**, má to

- výhody: každý umí zajistit všechny domácí práce
- nevýhody: lidé v takové rodině se musí stále domlouvat na tom, kdo co udělá, což může být časově náročné a může to někdy vést k hádkám

Jaký jiný model rozdělení domácích prací, kromě těchto dvou, by mohl existovat? Jaký model rozdělení domácích prací se ti nejvíce líbí? Proč?

Většina lidí se domnívá, že některé činnosti v domácnosti mají vykonávat výhradně ženy, jiné výhradně muži. Běžným názorem například je, že drobné opravy či fyzicky náročné práce v domácnosti vykonávají a mají vykonávat muži, naopak vaření, žehlení či péči o děti vykonávají a mají vykonávat ženy. Proč tomu tak je?

Rozdělení domácích prací mezi ženy a muže je dáno:

- stereotypními představami o schopnostech a přirozené úloze žen a mužů v rodině
- tradicemi z minulosti

Připomeň si, co víš o rodinném a pracovním životě žen a mužů v historii. Jaké jsou obvyklé představy o postavení žen a mužů v minulosti? Jak to bylo skutečně? Lišil se pracovní a rodinný život žen a mužů v různých sociálních vrstvách a v různých historických obdobích?

Genderové stereotypy

Stereotypy jsou zobecňující představy o určité skupině lidí, kteří mají jeden stejný znak, například barvu vlasů či pleti. Pokud konkrétní člověk má tento znak, předpokládáme, že je stejný jako ostatní, a přehlídíme jeho/její individuální charakteristiky. Genderové stereotypy jsou takto zobecňující představy o ženách a o mužích. V jejich důsledku jsou například všechny ženy vnímány jako citové, slabší, pečující o druhé, zatímco muži jsou viděni jako technicky zdatní, logicky uvažující, agresivní atd.

Dříve byla velká část žen v domácnosti – nechodily do zaměstnání, ale staraly se o rodinu. Zajišťovaly tak všechny každodenní aktivity související s úklidem, přípravou jídla a starostí o děti, které jsou časově náročné. Muži pracovali a vydělávali peníze, zatímco ženy „pečovaly o rodinný krb“.

To však neplatilo vždy a pro všechny. Přibližně do 18. století byla práce žen i mužů spojena s domovem, protože pracovali na poli či v dílně, a neodcházeli tedy za prací mimo domov. Později se sice oddělil rodinný a pracovní život, ale mezi chudými lidmi bylo nutné, aby placené zaměstnání měli jak muži, tak ženy.

Od poloviny 20. století se situace celkově změnila, protože mnoho žen (nejen ty chudé) začalo pracovat v placeném zaměstnání stejně jako muži. Dnes **většina žen i mužů chodí do práce** a přináší tak svůj díl do rodinného rozpočtu. Z hlediska péče o domácnost se však podíl práce žen a mužů příliš nevyrovnává. Stále převládá očekávání, že **ženy budou dělat většinu domácích prací a rodinu více emocionálně podporovat**.

O ženách se říká, že nesou „dvojí břemeno“. To znamená, že chodí do zaměstnání a zároveň na nich leží větší část domácích prací ve srovnání s muži, kteří mají jen pomyslné jedno břemeno – povolání. Je tomu tak v rodinách, které znáte? Zeptejte se vaší maminky, babičky, případně i prababičky, jaké jsou jejich zkušenosti s rozdělením domácích prací mezi ženy a muže. Souhlasí s tím, že ženy nesou „dvojí břemeno“? Srovnajte jejich zkušenosti a pokuste se na základě toho zjistit, zda se situace ve společnosti v tomto ohledu proměňuje. Je dnes obvyklejší než v minulosti, že se na domácích pracích podílejí i muži, nebo nikoliv?

Jak jsou podle tebe rozděleny domácí práce v rodině pouze s jedním rodičem? A jak v rodinách homosexuálních párů?

V rozdělení rolí v rodině (péče o druhé a o domácnost) navíc hraje roli představa, že muži jsou od přírody nadanější na techniku, zatímco ženy si více potrpí na estetiku a starají se rády o druhé. Od mužů se tak očekává zájem a schopnost starat se o auto, zatímco od žen se očekává, že jim záleží na upravenosti bytu i všech členů rodiny.

I když tomu tak může podle našich zkušeností být, měli bychom se zamyslet nad tím, zda je to skutečně způsobeno rozdílnou přirozeností žen a mužů, nebo spíše tím, že jsou muži a ženy od dětství vedeni/y k odlišným zájmům a dovednostem. Co si myslíte vy?

Když popisovali Tereza a Matěj, jaké jsou jejich povinnosti v domácnosti, hovořili o tom, že „pomáhají“. Tím chtěli říct, že dělají práce, za které je zodpovědný někdo jiný, komu oni mohou pouze asistovat. Určitě jste se už někdy setkali například s větou: *Táta včera pomáhal mámě dělat večeři*. Vyplyvá z takové věty, kdo z rodičů vaří v dané rodině častěji? Jak bychom ji mohli přeformulovat, pokud bychom chtěli říct, že oba rodiče vaří (nebo by měli vařit) stejně často a stejně dobře a včera vařili společně? Zní vám odlišně například věta: *Táta s mámou včera dělali večeři*?

PRÁCE V DOMÁCNOSTI NENÍ ZADARMO

Podíl jednotlivých členů rodiny na domácích pracích lze vyjádřit počtem hodin, které jim věnují. Jak ukázal sociologický výzkum, existuje velký nepoměr – ženy tráví práci v domácnosti podstatně více času než muži.

Kromě toho však můžeme domácí práce převést také na peníze. To je užitečné zejména proto, že **domácí práce jsou často chápány jako samozřejmé, a tedy neviditelné**. Pokud se ale vyjádří finančně, začneme si mnohdy lépe uvědomovat, jak náročné je starat se o domácnost.

„dětinejsoudovolená“

Každý ve třídě se zeptejte tří dospělých lidí, kteří mají malé děti, co obnáší starat se o ně. Udělejte seznam činností, které musí rodiče s malými dětmi vykonat. Kolik času denně zabere péče o děti? Jak náročná tato péče je? Porovnejte všechny údaje, které jste získali. Je podle vás snadné nebo obtížné starat se o malé děti? Proč se doba, kdy se matka nebo otec starají o své malé děti, nazývá mateřská či rodičovská dovolená? Myslíte si, že se skutečně jedná o dovolenou?

Abychom si vytvořili představu o tom, kolik do rodinného rozpočtu přináší jednotliví lidé tím, že vykonávají různé domácí práce, podíváme se na ceny profesionálních služeb.

V roce 2004 udělal deník Mladá Fronta Dnes přehled obvyklých cen, které se platí za různé typy prací, pokud si na ně najmeme profesionální agenturu. Například když nechcete prát a žehlit košile, můžete si je nechat vyprat a vyžehlit v prádelně, kde za tyto služby zaplatíte. Následující tabulka ukazuje, jaké byly ceny profesionálních služeb.

Činnost	Profesionální ceny
Běžný úklid v domácnosti	120–200 Kč / 1 hodina
Žehlení	90–130 Kč / 1 hodina
Mytí oken	60–80 Kč / 1 okno
Čištění koberců	12–15 Kč / 1 m ²
Běžná péče o zahradu (sekání trávy, zalévání)	200 Kč / 1 hodina
Drobné údržbářské práce (oprava baterií apod.)	100–200 / 1 hodina
Hlídnání a péče o děti či staré lidi	50–150 Kč / 1 hodina
Nákupy a vaření obědů či večeří	130–150 Kč / 1 hodina

Zdroj: MF Dnes, 20. 11. 2004

Zkus si podle předcházející tabulky vypočítat průměrnou cenu, kterou by za domácí práce zaplatila tvoje rodina. Od každého člena rodiny zjistí, kolik hodin týdně tráví činnostmi, které jsou uvedeny v tabulce. Ptej se zvlášť matky, otce, sourozenců, případně dalších lidí, s nimiž žiješ v jedné domácnosti. Následně vypočti, kolik peněz by tvoje rodina musela utratit, kdyby si na všechny tyto domácí práce najímala profesionální agentury. Který člověk z rodiny je z tohoto hlediska nejcennější, tj. vykonává domácí práce za nejvíce peněz?

U STARÝCH ZAVÁDĚJÍ NOVINKY

Jednoho dne Tereza Stará ve škole zažila zajímavou hodinu, při které děti hovořily o tom, jak mají ve svých rodinách rozdělené povinnosti. Byla překvapená, že v rodinách některých jejích spolužaček a spolužáků jsou domácí práce zajišťovány jinak než v její rodině.

Například její kamarád Lukáš má rodiče, kteří se o všechny aktivity dělí, a když oba mají čas, v legraci losují, kdo bude vařit a kdo bude mýt nádobí. V rodině kamarádky Zuzany zase například mají služby na všechny domácí práce a pravidelně se v nich střídají.

Tereza po této hodině začala přemýšlet o tom, proč v jejich rodině vaří pouze maminka, a když jede na služební cestu, musí navařit všechna jídla do mrazničky, aby si je pak pouze ohřála v mikrovlnné troubě – proč by v takové chvíli nemohl uvařit tatínek? Nebo Tereza s Matějem, až budou starší?

Když Tereza přišla domů, začala o tom hovořit s rodiči a bratrem. Společně se shodli, že rozdělení jejich domácích povinností není ani spravedlivé, ani nezbytné, a že by bylo pro všechny příjemnější, aby se více podíleli na jednotlivých pracích. Z jejich rodinné porady nakonec vyplynul závěr, který Tereza s Matějem slavnostně zapsali.

1. Spočítali jsme, že běžné práce u nás doma zabírají v průměru asi 2 hodiny denně. Není spravedlivé, aby většinu toho dělala maminka. Proto si práce rozdělíme tak, aby se jim každý z nás věnoval asi 30 minut denně. Uděláme si soupis každodenních úkolů, a ty budeme střídavě každý z nás plnit.

2. Tereza a Matěj si budou uklízet své pokoje – budou utírat prach, luxovat, uklízet si hračky, skládat oblečení.

3. Večeře budou střídavě vařit táta nebo máma nebo oba společně. Matěj nebo Tereza jim budou střídavě každý den pomáhat. Nádobí budou mýt každý den ti, kteří nevařili.

4. Nebudeme říkat, že „kuchyň patří mámě“ a „dílna tátovi“. Kuchyň i dílna patří nám všem a všichni v nich můžeme být šikovní.

Jaké další zásady by si mohli v rodině Starých navrhnout? Pomoz jim je vymyslet.

První týden, kdy se rodina Starých řídila novými zásadami, byl ve všem trochu zmatek. Věci vyšly ze zaběhnutého pořádku, a to nebylo vždy příjemné. Současně ale všichni cítili, že je takový způsob starání se o domácnost pro všechny lepší.

*Tereza: Já jsem se naučila vyměňovat žárovku a jde mi to stejně dobře jako tátovi 😊.
Matěj: Já jsem se naučil dělat palačinky.*

Změny se dotkly také času, který Matěj a Tereza tráví s oběma rodiči. Maminka už nemá díky rozdělení úkolů tolik práce a může s dětmi víc jezdit na kole nebo hrát scrabble. A taky má víc času na své vlastní koníčky.

Táta dřív trávil čas spíš s Matějem, protože se společně věnovali „mužským věcem“ – například spolu chodili hrát fotbal nebo pracovali v dílně. Teď má víc společných aktivit i s Terezou, což je oba těší.

Tak od té doby, co se u Starých aktivity nerozdělují na ženské a mužské, dívčí a chlapecké, mohou dělat všichni všechno a jsou spokojenější.

SHRNUTÍ

V každé rodině žije několik lidí, kteří si mezi sebou na základě zvyklostí v dané společnosti a své osobní volby rozdělují role, jež budou v rámci rodinného života zastávat. Podle společenských očekávání se role žen a mužů v rodině velmi liší.

Ženy jsou obvykle vnímány jako pečovatelky a ochránkyně rodinného krbu, leží na nich většina domácích prací a starosti o druhé. Muži naopak mají živit rodinu, představovat přísnou autoritu a namísto emocí se věnovat logickým a technickým úkolům.

Takové dělení ženských a mužských rolí v rodině se traduje dlouhou dobu a často se zdůvodňuje tím, že ženy a muži jsou z biologického hlediska odlišní, a proto mají dispozice právě k takovému chování. Je dobré si uvědomit, že v naší společnosti podobné představy existují, ale také, že se jim nemusíme podřizovat.

Rozdělení činností v rodině a domácnosti může být různé. Každý člověk spolu se svým/svou partnerem/kou si je může nastavit po svém. Důležité je jediné – uvědomovat si, proč to děláme, a dbát na to, abychom nechtěně neubližovali ostatním.

ZÁVĚREČNÉ OTÁZKY

1. Přečtěte si následující tvrzení: *Úkolem každé ženy je mít děti a starat se o rodinu.* Která z reakcí na ně není stereotypní?
 - a) Přesně tak. Ženy, které nechtějí mít rodinu, nejsou normální.
 - b) Ženy mají od přírody mateřské pudy, musí je naplnit, jinak jsou nespokojené.
 - c) Mít děti a starat se o rodinu by měla každá žena, která si to skutečně přeje. Ostatní mužou prožít spokojený život i jinak.
2. Které z následujících možností napomáhají tomu, aby muži a ženy mohli lépe sladovat svůj pracovní a osobní život?
 - a) vysokoškolské vzdělání rodičů
 - b) mateřské školy pro děti před nástupem povinné školní docházky
 - c) dostatek koníčků a vlastních přátel
3. Přečtěte si následující dva názory:
 - a) Muži by se měli starat zejména o finanční zajištění rodiny.
 - b) Muži by se měli stejně jako ženy podílet na péči o děti a na domácích pracích.

Ke každému názoru napište krátké zdůvodnění. Oba názory porovnejte. Který z nich je vám bližší?

4. Vyjmenujte tři klady a tři zápory toho, když dívky a chlapci mají v rodině zodpovědnost za stejné domácí práce.